К 81
Ч-12
34009-чув

Чăваш
БУКВАРĔ

Аа Ӑӑ Бб Вв
Ӗӗ Жж Зз
Мм Нн Оо Пп
Уу Ӳӳ Фф
Щщ ъ Ыы ь

КОНТРОЛЬНЫЙ
ЭКЗЕМПЛЯР

ВОЗВРАТИТЕ КНИГУ НЕ ПОЗЖЕ
обозначенного здесь срока

К
К 81
Ч-12

Чăваш БУКВАРĔ

Чăваш Республикин вĕрентӳпе ăслăлăх
тата аслă шкул министерстви
шкулсенче усă курма йышăннă

Хушса çĕнетнĕ
8-мĕш кăларăм

81.411.2

Шупашкар
Чăваш кĕнеке издательстви
1993

К81.635.1-920
ПРОВЕРЕНО 08

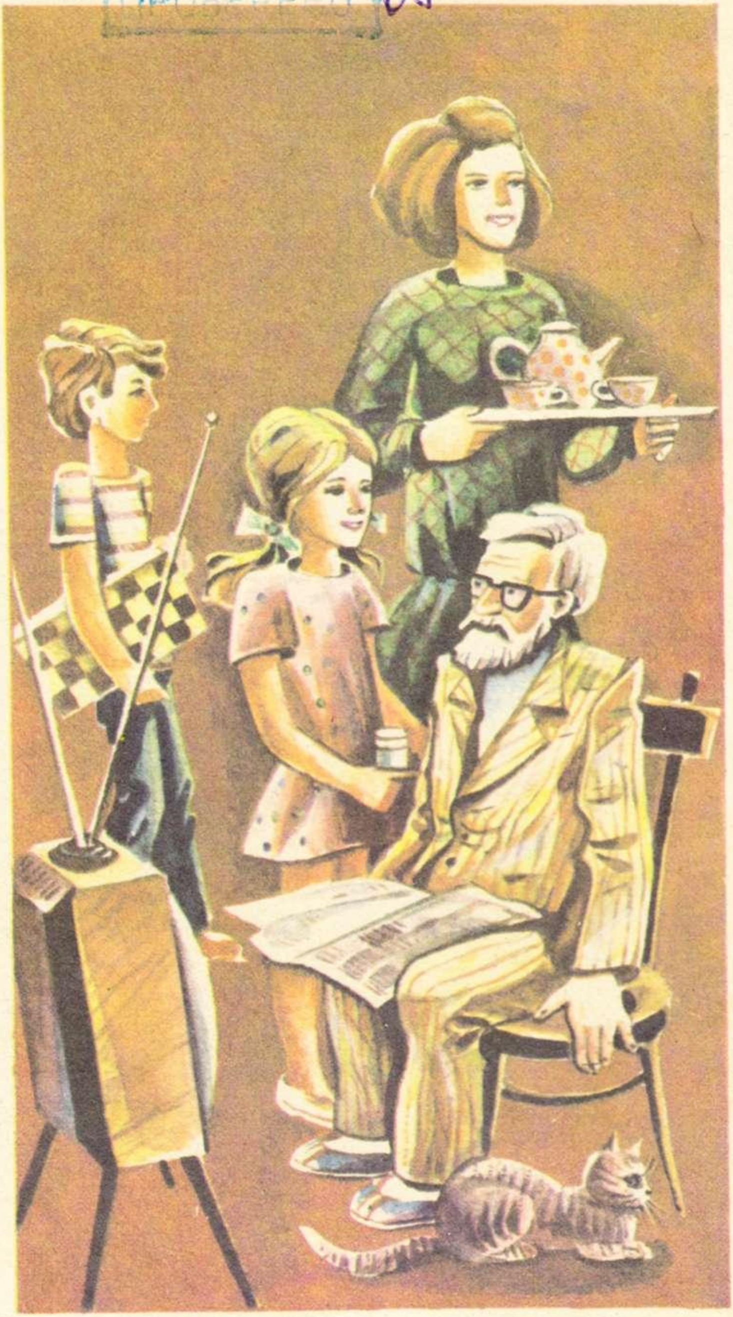

БИБЛ
им. М. Горького
34009 гув

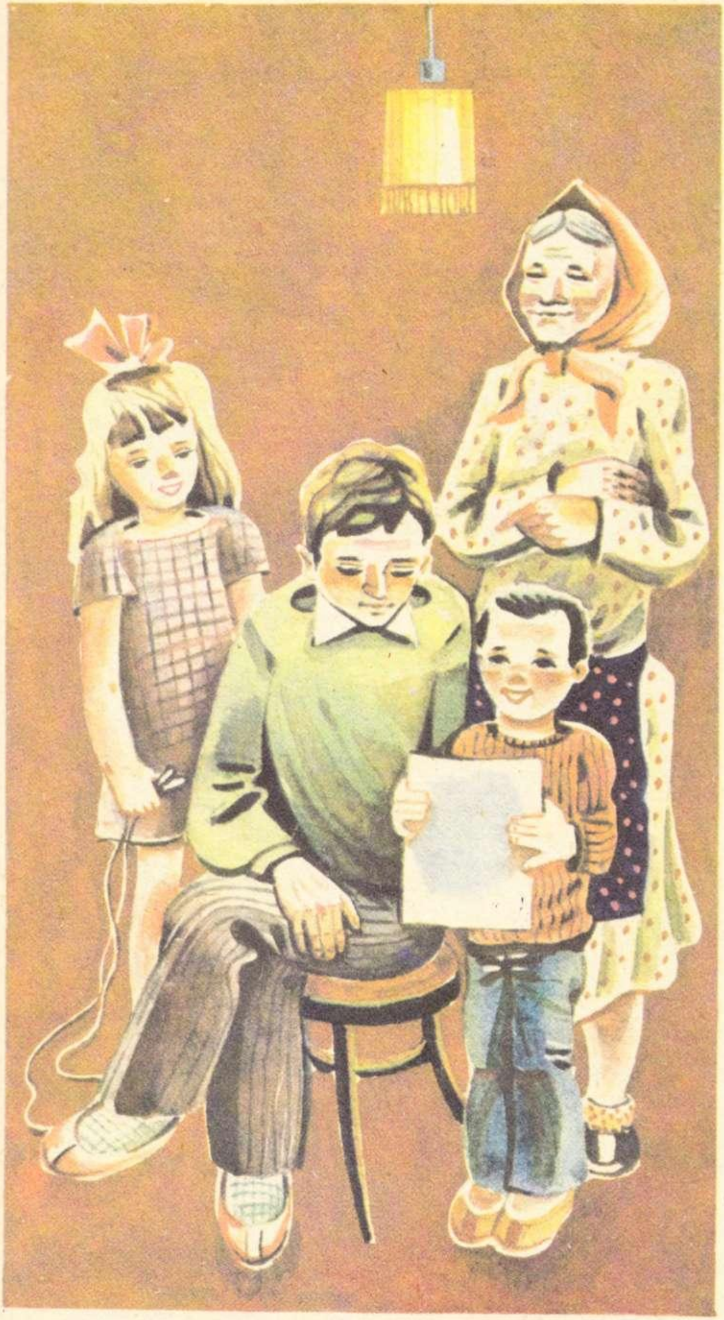

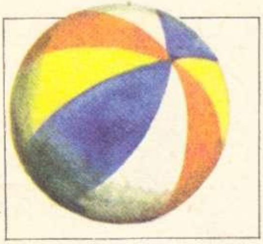

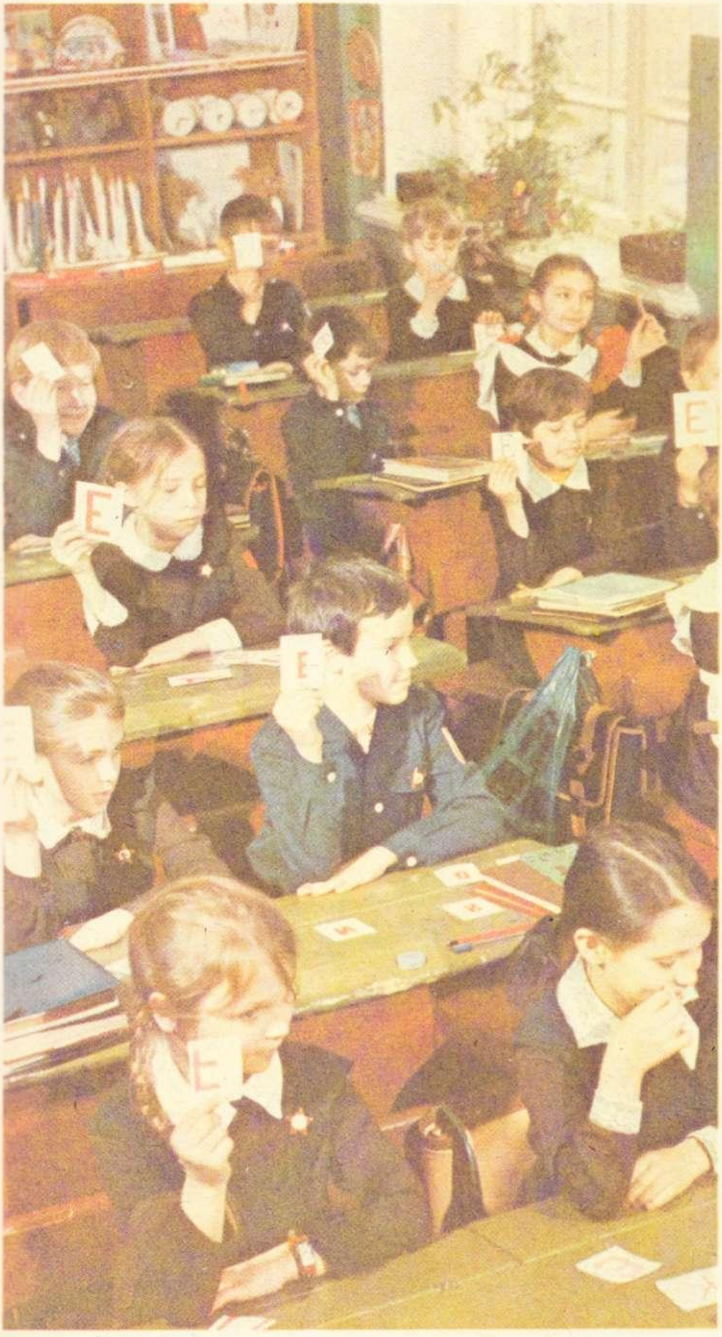

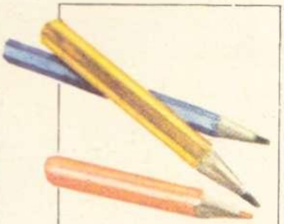

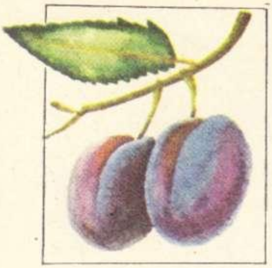

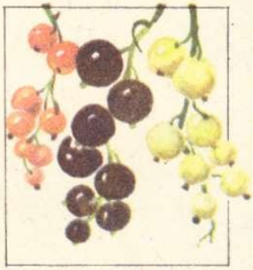

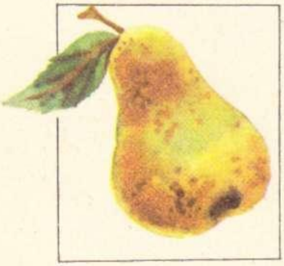

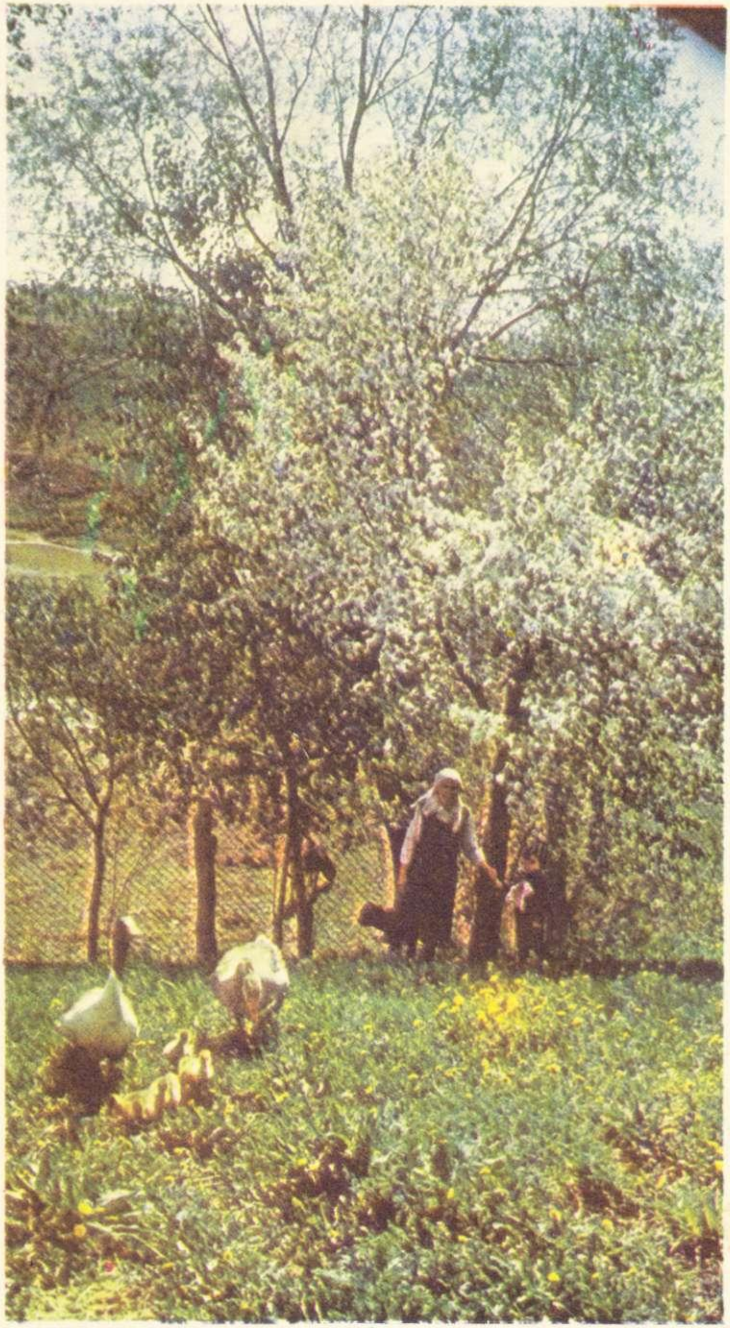

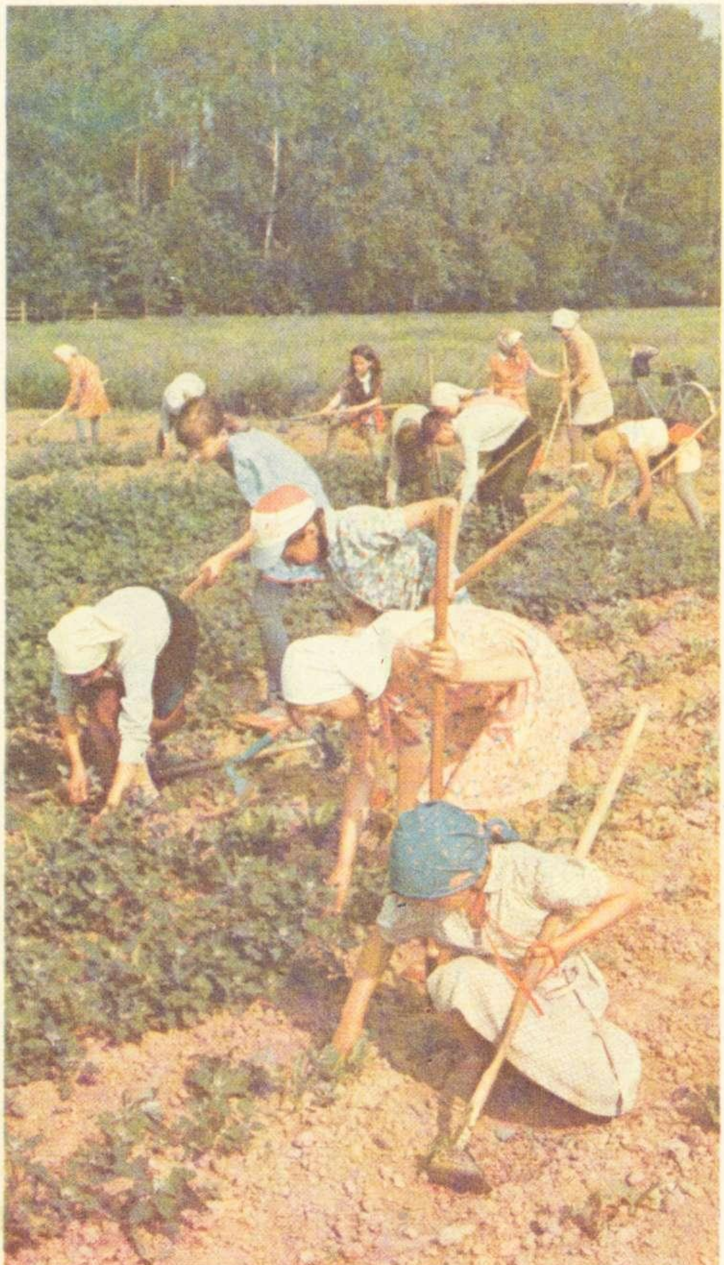

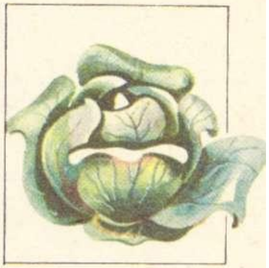

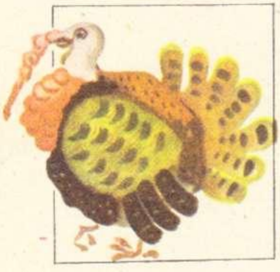
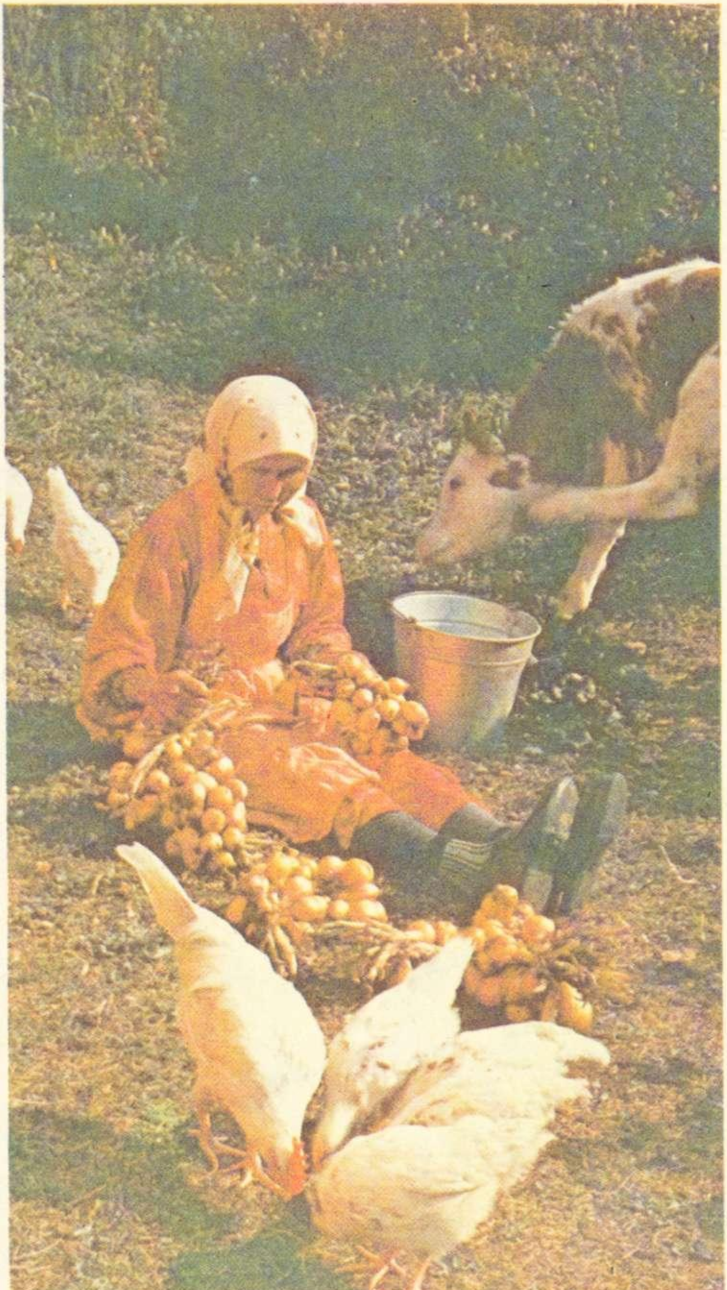

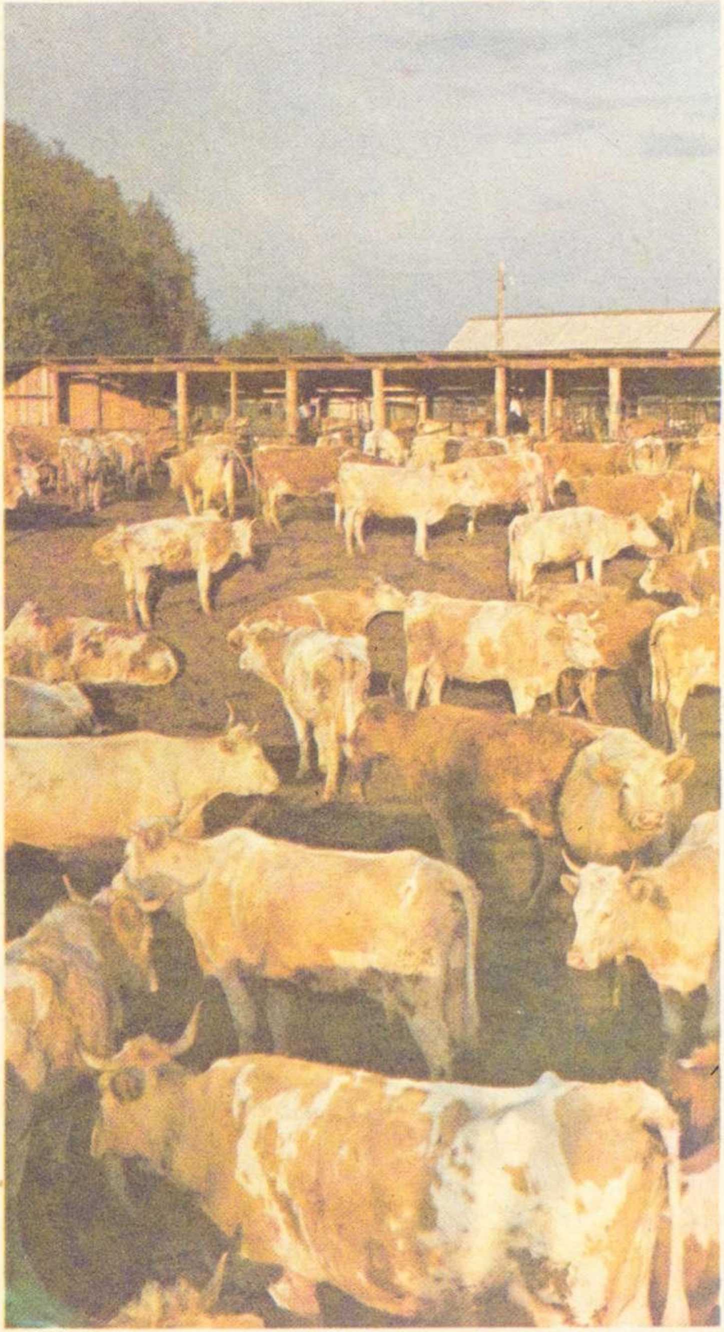

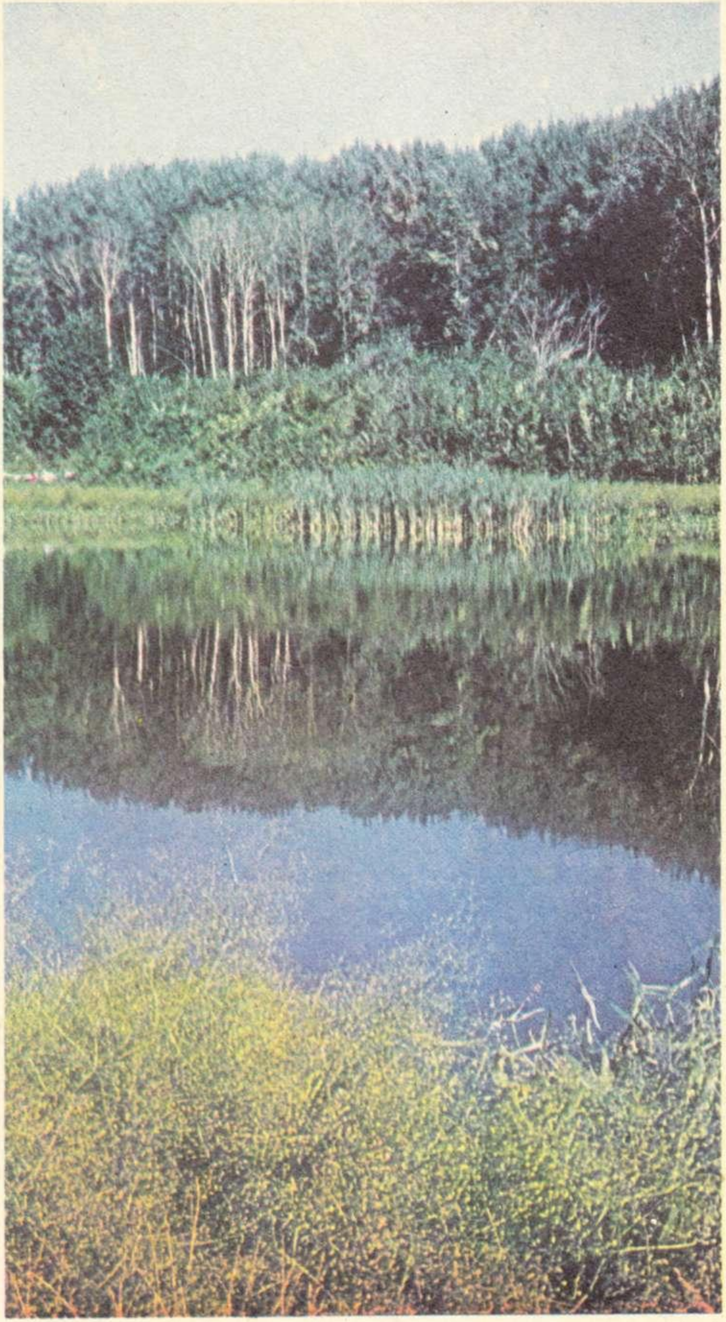

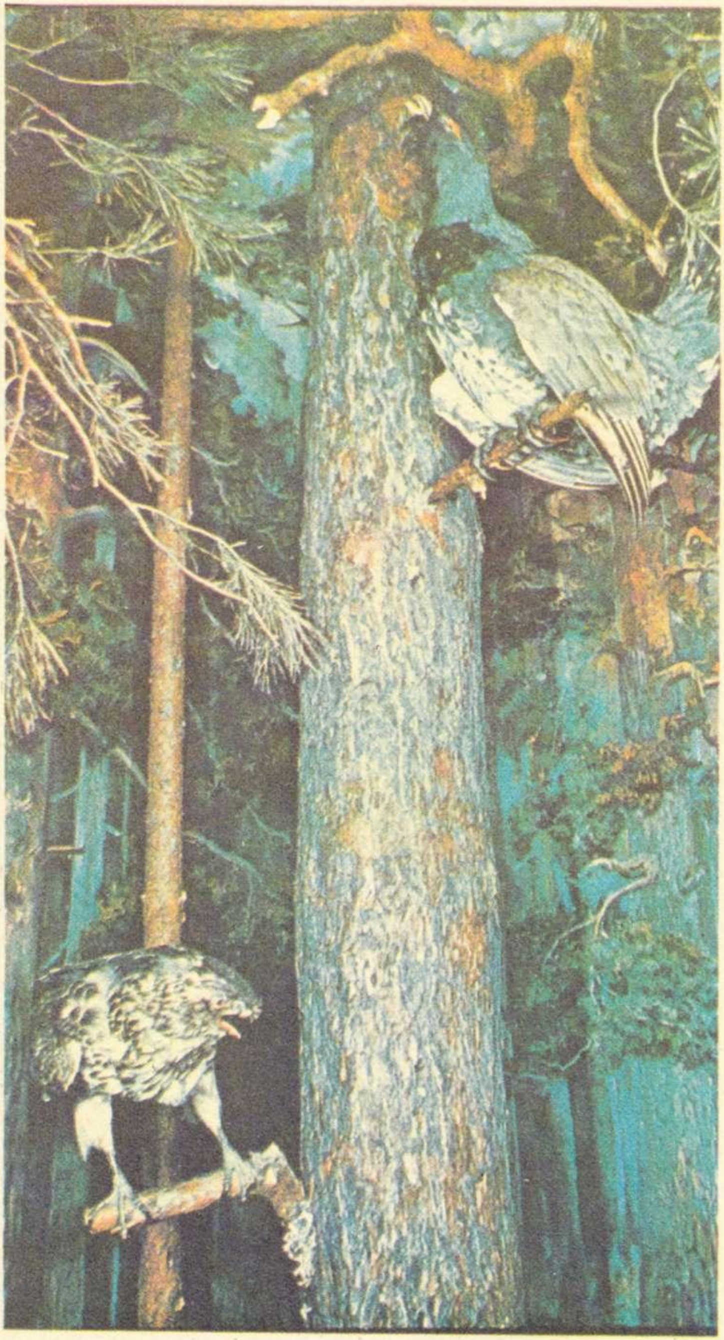

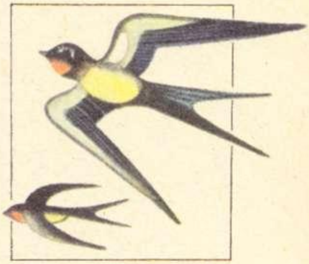

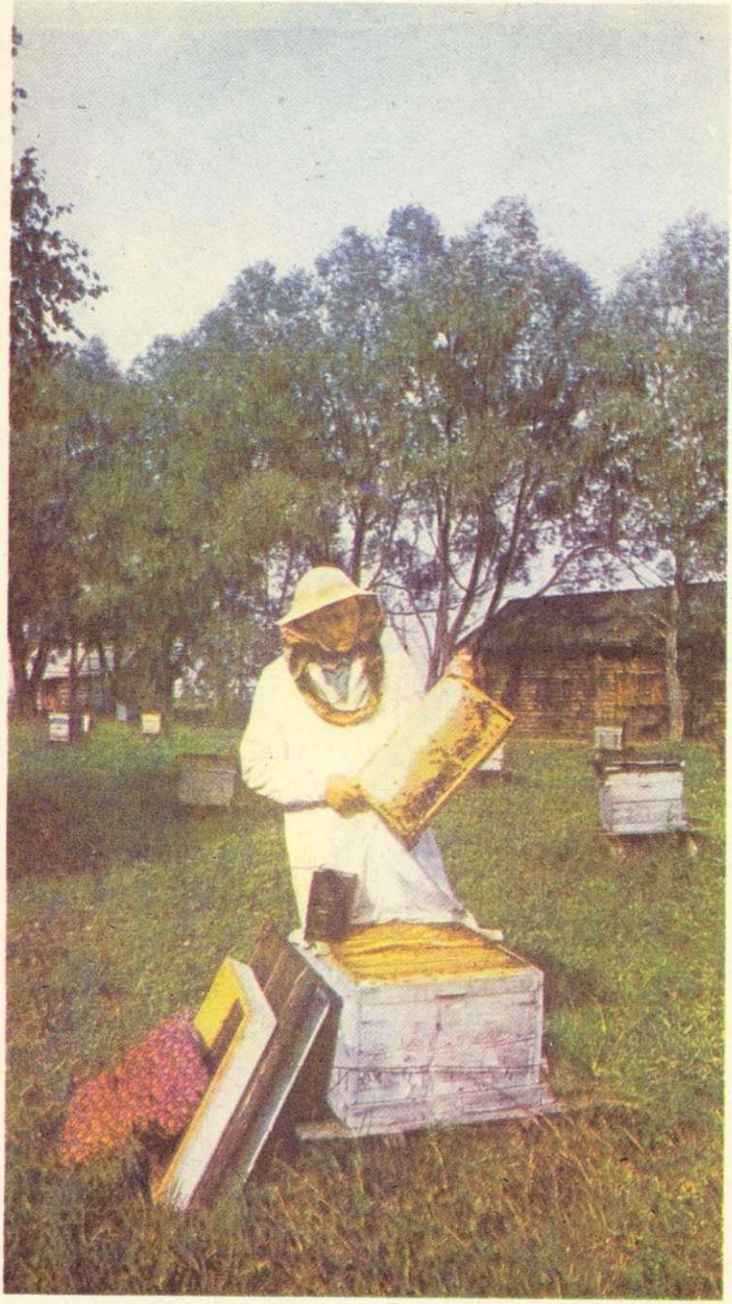

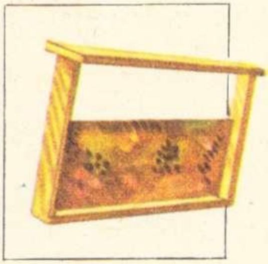

им. М. Горького
34009 чув

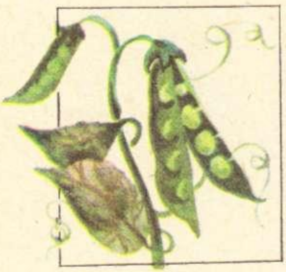

САСПАЛЛИСЕМПЕ ПАЛЛАШАТПĂР.

Aa
Aa
Aa
Aa

Aa

Аа
Уу
А-у-у!..
У-а!

у́ у

Уу

у́

у

ă □ á □

Aa

Yy

Ăă

□ ă □ □ a □ ○ □

Ăă

□ ă □

□ ă □ á □

ан на   ун ну   ăн нă

а | на   у | нăн   у | на

Ан | на   ăн | нă   у | на | нă

а á н

Нн

— Анна, ан!
Анна аннă.

л а ◯ а́

ал ла   ăл лă   ул лу

а | ла   а | лă   у | ла

ал | ла   ал | лă   ан ула

Лл

□ ă □ а □ а́ л

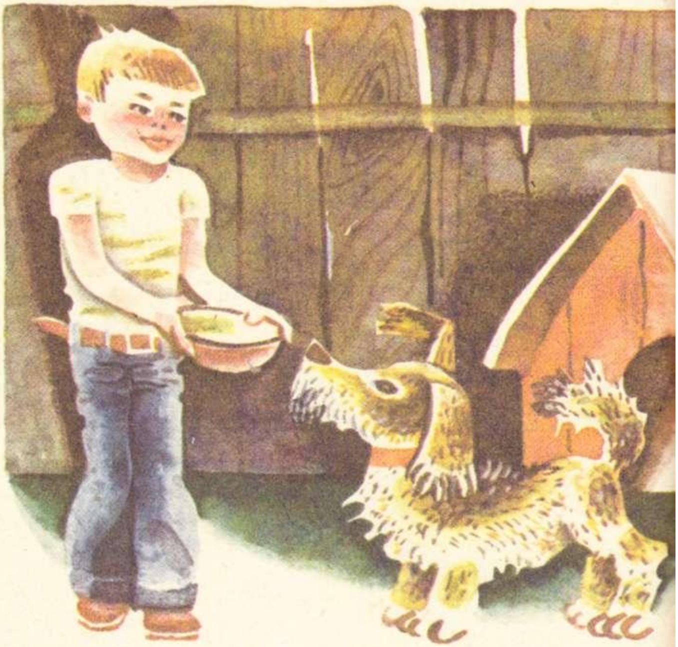

Ула□ уланă.

— Ула□ , ан ула!

ăна ____________.

ам ма   ăм мă   ум му

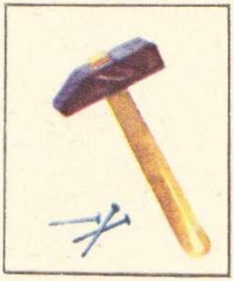

лум   ма | на   у | лăм

ман   ма | ла   ă | ман

м ă л а □ ý □

Мм

Ула□ăн 3 .

Ула□ аманнă.

Анна ăна ______ .

м у л □ á □

□ у́ л ă

ат та ут ту ăт тă

тăн	ту | лă	ут
тун	ту | тă	у | тăм
тат	тă | лă	ут | лан

Тт

т ă □ н á

Анна □ăлан утланнă.
— Антун, ут утлан!
Антун ут утланнă.
— Утăм, малалла ут!

та тан ту тул тă тăм

тăм Ан | на тум

тă | ма у | нăн тум | ла

тă | ман ун | тан тум | лан

á □ ă

Анна тăнă.

— Анна, тумлан!

Анна тумланнă.

Унтан тумланма___.

ту□ă у□ăм т○н

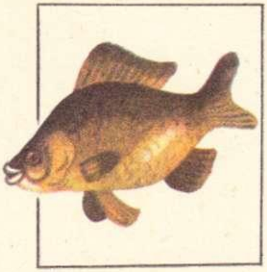

п у́ л ă

ап па	уп пу	ăп пă
пăт	туп	ту | та
пă | та	ту | пă	ту | тă
пă | тă	ту | па	туп | нă

Пп

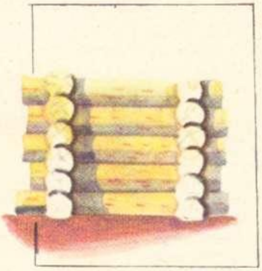

п у _ á

п у́ _ т ă

— Аппа, пăтă-ă-ă!
Анна Антуна пăтă панă.
Антун пăтта тутаннă.
Пăтă тутлă пулнă.
Антун лăпланнă.

ап тап уп туп ăп тăп
па пат пу пут пă пăт̇

Пă | ла пу | лă
пă | лан ă | ман
па | лан тă | ман

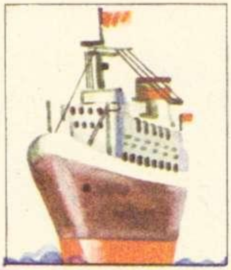

п ă □ а □ у́ т

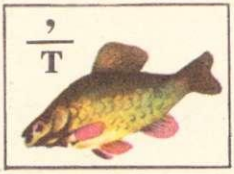

Атăл анлă.
Унта пулă нума□ .
Антун пулла аннă.
Пулă ăман ____ .

аш ша ăш шă уш шу

ш а п а́

ă | шă
ă | шăн
ă | шăн | нă

пу | лă
пу | лăш
пу | лă | шу

Шш

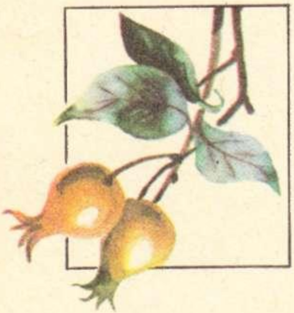

ш ă л а́ н

Аллăпа Ануш шăлан татнă.

Анушăн тулнă.

Аллăн тулман.

— Ануш, мана пулăш!

ша шан шу шут шă шăп

ă | шă та | шă

ă | шăн таш | ла

ă | ша | ла таш | ла | нă

á □ ă ш

Ануш аппа ____ □аланă.
Антун ташланă.
Анна ташлама □ăтаннă.
— Анна, ташла, ан □ăтан!
Анна та ташлама тăнă.

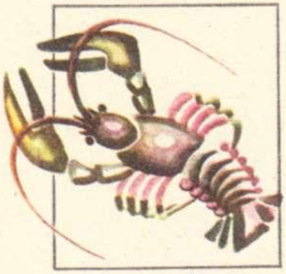

р а □

ар ра   ур ру   ăр рă

лар	у | ра	ар | лан
пар	пу | ра	ар | ман
тар	у | рам	Ра | ман

Рр

Урамра ăшă.
— Раман, урама ту□ !
Шурăпа Раман лашалла ___ .
Раман лаша пулнă.

ар мар ур пур ăр тăр

пăр
пă|ра
пу|ра

у|ра
ур|па
у|ра|па

шу|рă
шу|рат
ту|рат

ш ă п ă □

Антун арман тунă.
Раманăн урапа пур.
— Антун, мана арман пар!
Антун Рамана арман панă.
Раман ăна урапа панă.

ар□ан у□а пă□а

ыт ты ыш шы ыр ры

ы | рă ты | рă ы | ран

ы | раш шы | ра пы | рам

ыл | тăн ы | там шыр | лан

ы □ ă □

Ыы

УТАРТА.

— Антун, ыран ман пата утара пыр.
Антун утара пынă.
Унта □ăл___ пулăшнă.
А□лашш○ ăна пыл панă.

ыр пыр ыл пыл ыт тыт

ты | мар	ыт | ла	ы | ră
тат | ма	ăн | нă	ты | ră
тыт | ма	пул | нă	ыл | тăн
туп | ма	шăн | нă	тул | нă

ы р á ш

ЫРАШ.

Анна аппа тырă □ырнă.
Унăн___ ăннă.
Шурăпа Раман тырă турттарнă.
Шурăпа Раманăн та___ ăннă.
Ыраш ытла ăн□а пулнă.

в ă л т á

ав ва ув ву ăв вă ыв вы

лав	ы | вăт	вы | рăн
тав	ы | вăл	вă | рăм
шав	тă | вăл	вăр | ман

Вв

л а в

ШЫВРА.

Шыв ăшă та тăрă.
Шывра ытла та аван.
Павлушпа Раман шывра.
— Павлуш, ан шăмпăлтат!

ва вар ву вут вă вăт

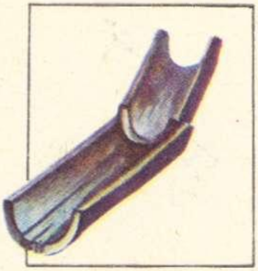

шав вырт ву | ла

шав | лă вы | рам ву | лам

шыв | лă вы | рăн ву | лăп

в а □ á □

АН ШАВЛА!

Ануш аппа ывăннă.
Вăл □анма выртнă.
Павăлпа Анна шăппăн вуланă.
— Мăрмăр, ан шавла!

х у р

ах ха ух ху ăх хă ых хы

ут	хур	хă | на
хут	хыр	хă | мăл
хурт	хул	хăм | ла
у | тă	ху | ла	хă | мăр

Хх

ВĂРМАНТА.

Хурăнлăхра хурăн шырарăмăр.
Хырлăхра шурă татрăмăр.
Хутăш вăрманта □ăрă□ тупрăмăр.
Хамăр хăвăртах тултартăмăр.
Унтан ăмăртмалла татрăмăр.

ха хам ху хут хы хыв

хум	у | хă	ху | ра
тум	у | лăх	ху | ран
тум | ла	ху | ла	ху | рăн
тум | хах	ху | лă	ху | ра | ма

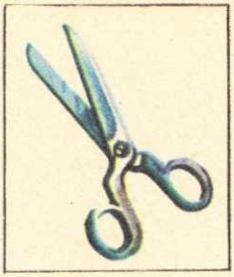

х á ă

ула
хура
шурă

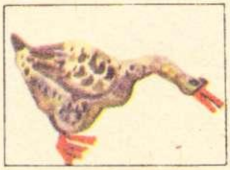

УЛĂХРА.

Павăл улăха аннă.
Вăл хур пăхнă.
Анна ăна пулăшма пынă.
Вăл ___ хулăпа хăваланă.
— Анна, хуртан ан хăра!

___ хур ___ хурăн ___ хуран

ш ӑ ш ○

ин ил ир им иш ит
ни ли ри ми ши ти

ир тир ты | рӑ
вир пит Ти | мур
мир Ти | муш пан | ул | ми

Ии

в ○ р

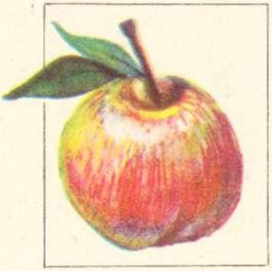

п а ○ у л м ○

ТУТЛӐ ПАНУЛМИ.

Ануш аппа панулми татнӑ.
Тимур ӑна пулӑшнӑ.
Павлуш арман авӑртнӑ.
— Павлуш, панулми тыт!
Панулми тутлӑ-и?

пы пи хы хи
пыр пир хыр хир

тă | ри тум
пă | ши тум | хах
шă | ши тум | тир

п ă ш

МАТТУР, ТИМУШ!

Анна пăхнă.
— Аппа, пăрăва хамах шăварам-и?
Тимуш пăрăва ăшă шывпа шăварнă.
Унтан вăл ăна утă панă.
— Маттур, Тимуш,— мухтанă Анна.

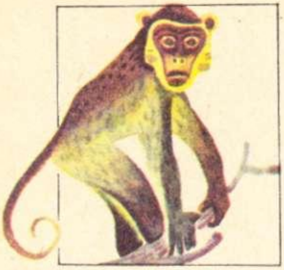

у п ă т

та па ма на ла ра

те пе ме не ле ре

а | тă Ан | на шав | ла

ат | те ан | не шев | ле

ат | тем ан | нем хит | ре

е (э)

в и т р

ПАРНЕ.

— Марине маттур.

Вăл хитре тунă.

Ăна парам.

— Атте, пире те пар!

пир тем мел
э | пир э | тем э | мел

э | реш эр | не
Эр | хип Энт | ри
Эн | тип Эл | пи

○ м é л

Ээ

○ р е ш м é н

ТАВАХ, АППА!

Элпи хуларан таврăннă.
Амăшне вăл тутăр панă.
Энтип валли унăн вăлта пур.
— Тавах, аппа! — тет Энтип.

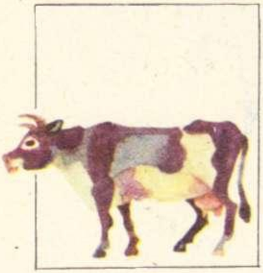

лă мă нă рă пă тă
лĕ мĕ нĕ рĕ пĕ тĕ

вар ва | тă пăл | тăр
вăр вĕ | тĕ пĕл | тĕр
вĕр вĕл | ле пĕ | ле | тĕр

Ĕĕ

ПУЛĂРА.

Хĕвел тухман. Таврара шăп.
Хĕветĕрпе Павлуш пулăра.
Хĕветĕр тытнă.
Павлушăн вăлтине ле□нĕ.
Пулăра ларма мĕн тери аван!

? Тулĕ — тулă, ăшĕ — пулă.

пăр вăр тăм шăл
пĕр вĕр тĕм шĕл

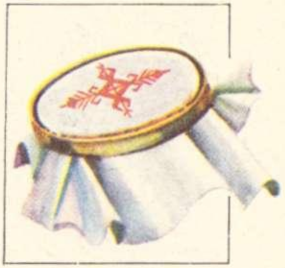

ĕм тă | рă вĕ | ри
ĕ | мĕт тĕ | рĕ вĕ | рен
ĕ | мĕт | лен тĕт | ре вă | рăм

т ĕ р ĕ

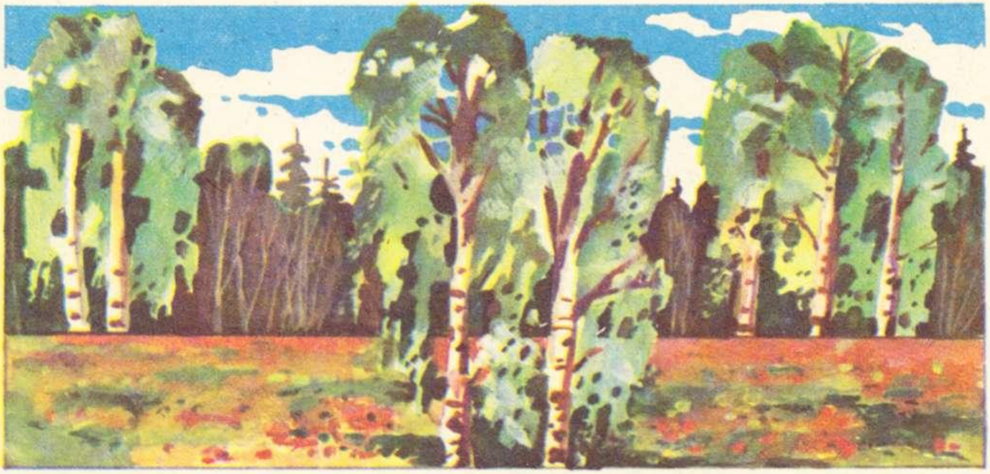

ĔШНЕ.

Марине амăшĕ тĕрĕ тĕрлет.
Тĕрри питĕ хитре.
Ĕшне тулли хĕрлĕ
Тавралла шурă хурăн□ем.
Унтах шĕшкĕ тĕмĕ□ем.
— Анне, лĕпĕш тĕрлем-и?

л ○ п ○ ш

ас эс ăс ыс ис ус
са се ĕс сы си су

сă | вă   сă | мах   у | сă
Сĕ | ве   си | мĕс   пу | сă
сы | вă   сĕ | лĕ   су | ха

Сс

СУХАРА.

Славăн ашшĕ сухара.
Вăл ыраш пуссине сухала□.
Ывăлĕ те ашшĕпе пĕрлех.
— Атте, эпĕ те сухаласа пăхам!
— Апла пулсан ман вырăна лар!

са сă сĕ су сы

сан сăр сĕр сул сып

сы | вă ăс | та

си | вĕ хи | сеп | лĕ

си | вĕт | рĕ хи | сеп | лет

□ е х ё т

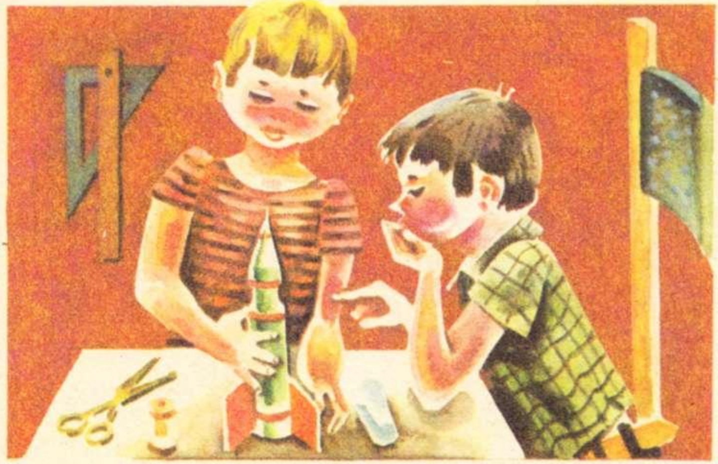

Ăвăс ____ .

Сурăх ____ .

ТУССЕМ.

Сантăрпа Тимуш пĕр тантăш.
Сантăр улттăра.
Тимуш та улттăра.
Вĕсем питĕ туслă.
Туссем ра□ета тăвасшăн.
— Сантăр, эсĕ савала. Эпĕ сăрлам.

ак эк ăк ĕк ык ик
ка ке кă кĕ кы ки

сак	кас | ка	вă | кăр
сик	кĕс | ке	мĕ | кĕр
тĕк	кĕс | мен	тĕ | кĕр

к у р á к

Кк

АВТАН.

Пирĕн пысăк автан пур. Вăл мă☐не тăсса: «Кикки-рик-ку!» — тет. Киккирикĕ пысăк. Ури тĕклĕ. Сăмси шĕвĕр.

Сирĕн автан мĕнле?

? Автан авă... . ☐ăх кăтик... .

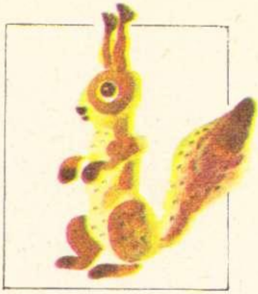

п а ш а́

КĂМПА.

Верукпа кăмпара пултăмăр. Эпĕ хĕрлĕ кăмпа татрăм. Ытла хитре вĕсем. Тунисем вăрăм. Шлепкисем пысăк.

Верукăн кăмписем вĕтĕ.

— Аван кăмпасем тупнă эсĕ,— тет анне Верука.

— Манăн тата хитререх! — тетĕп эпĕ.

— Шăна кăмпи татнă эсĕ,— терĕ анне.

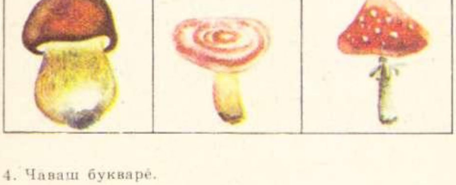

?

шурă кăмпа
шăна кăмпи
хурăн кăмпи

○ п л é ○

ӳт тӳ ӳп пӳ ӳс сӳ

у | хă	тус	у | лăм
ӳ | хĕ	тӳс	ӳ | лĕм
у | сă	ку | лă	ту | рам
ӳ | сĕп	кӳ | лĕ	тӳ | рем

Ӳ ӳ

ӲССЕН ЭСĔ КАМ ПУЛАТĂН?

Павлуш ӳссен тухтăр пуласшăн.

— Эпĕ тракт ○ рист пулăп...— ĕмĕтленет Петĕр.

— Эпĕ шутламан-ха. Ӳлĕм калăп,— тет Марук.

Эсĕ ӳссен кам пуласшăн?

туп тўп шут шӳт

у | ла	ту | рӑ	пу | лӑ
ӳ | ле	тӳ | рӗ	пӳ | лӗм
ӳп | ле	тӳ | рем	ту | сӑм
хӳ | ме	ту | рам	тӳ | сӗм

х ё

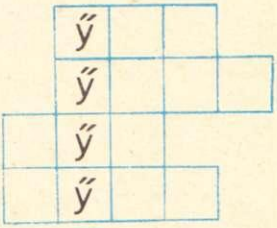

КӲЛӖ.

Улӑхра пысӑк кӳлӗ пур.

Ун тавра — хурӑнлӑх. Шыв хӗррипе хӑмӑш ӳсет.

Кӳлӗ тарӑн, шывӗ тӑрӑ. Эпир кунта шыва кӗретпӗр.

Кӳлӗре кимӗпе ишме те аван.

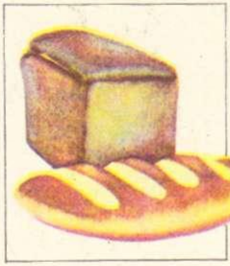

ça çe çă çĕ çу
çар çеç çăр çĕр çур

су | ха кусç у | çă
çу | ха çăл | кусç ӳ | çĕ
çӳ | хе çĕ | лĕк кĕ | тӳ | çĕ

□ ă к ă р

Çç

ÇУЛЛАХИ ÇУМĂР.

Хĕвеле пĕлĕтсем хупларĕç. Тавралăха тĕксĕм сăн çапрĕ. Çил кашласа иртрĕ. Çине-çинех çиçĕм çиçрĕ. Асламти авăтрĕ. Шалкăм çумăр çума пусçларĕ.

Çуллахи çумăр ăшă. Çумăр хыççăн сывлăш уçă.

ВАТТИСЕМПЕ МĂНУКĔСЕМ.

— Кукаçи, иксĕмĕр арман тăвар-и? — тет Павлуш.

— Тăвăпăр, мăнукăм, тăвăпăр, — тет кукашшĕ.

— Хăçан салма пĕçерĕпĕр? — ӳкĕтлет кукамăшне Ануш.

— Пĕçерĕпĕр, пепкем, пĕçерĕпĕр, — тет кукамăшĕ.

Кукашшĕпе Павлуш арман тăваççĕ.
Кукамăшĕпе Ануш салма тăваççĕ.

? Санăн кукаçупа кукаму пур-и?
Вĕсем ăçта пурăнаççĕ?

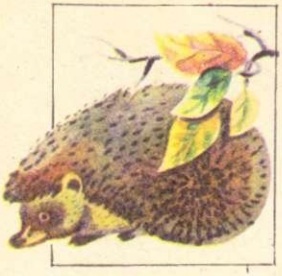

ча чă чу чы чи
чан чăм чул чыс чир

чĕл	чăл | ха	а | ча
чĕ | лĕ	чĕл | хе	ар | ча
чĕ | рĕ	çăм | ха	лар | кăч

ч ĕ р ĕ п

Чч

ЧĔПСЕМ.

Нина амăшĕ чăх чĕпписем илсе килчĕ. Чĕпĕсене вир пăтти килĕшет. Вĕсем ăна хыпалансах сăхаççĕ.

— Чип-чип-чип! — чĕнет вĕсене Нина. Чĕпсем ăна часах хăнăхрĕç. Палланă сасса илтсенех çиме васкаççĕ.

ч а к а́ к

ЧĂЛХА ÇЫХНИ.

Эпĕ анне пуçланă чăлхана çыхма тытăнтăм. Çыхма пĕлмесĕр çипписене чăлхантарса пĕтертĕм.

Анне мана:

— Ачам, малтан çыхма вĕрен, унтан тин çыхтарăп,— терĕ.

чар
чă
чăл
чă

Ваттисен сăмахĕсем.

Ĕçчен алă ĕç тупнă.

Аллупа ĕçле, пуçупа шухăшла.

?
ваш
шав
рăш
ха

с ӳ п ă н ь

н нь л ль т ть

су | пăнь	са | на
мă | кăнь	сă | нать
шу | кăль	ҫу | нат
ку | кăль	у | сă | нать

Ь

ТУЛĂ ПУССИНЧЕ.

Марукпа амăшĕ тулă пуссипе пыраççĕ.

— Анне, мĕншĕн пучахсем пĕрисем çĕрелле усăннă, теприсем çӳлелле пăхаççĕ? — тĕлĕнет хĕр ача.

— Тулли пучах яланах çĕрелле усăнать. Пушши кăна пуçне каçăртать,— ăнлантарчĕ амăшĕ.

ал аль ăн ăнь ат ать

хал	мă | кăл	у | тать
халь	мă | кăль	çў | рет
са | хал	ту | рат	ку | рать
а | халь	ту | рать	ки | лет

м ă к ă н ь

ÇУЛЛА.

Хĕвел тухать, улăхать
çўллĕ тусем тăррине,
хă□ çутипе ăшăтать
тaçти-тaçти çĕрсене.

К. Иванов.

ай май ăй вăй уй туй
кай мăй суй

йăх йăм | ра хăй | ма
у | йăх йел | ме хăй | ра
ла | йăх йă | мăк сай | ра

□ ы т ă

Йй

□ ă в á

КАЙĂК ЙĂВИ.

Тимушпа Сантăр ирех вăрмана кайрĕç. Вĕсем хыççăн Улай та чупрĕ.

Вăрманта ачасем кайăк йăви курчĕç. Çăмартисем те пур иккен йăвара. Туссем вĕсене тивмерĕç. Тустарнă йăваран кайăкĕ сивĕнет. Çакна аван пĕлеççĕ вĕсем.

ут ун ур ул ух ус
ют юн юр юл юх юс

у | па кай ул | тав
ю | па ка | ю юл | таш
ю | ră хă | ю юр | лать

ю | п | á

Юю (йу)

ИКĔ ЮЛТАШ.

Икĕ юлташ вăрманпа пынă. Вĕсен умне упа сиксе тухнă. Пĕри йывăç çине хăпарса кайнă. Тепри çул çинчех юлнă. Вăл çĕре выртнă та вилнĕ пек пулнă.

юр юн ют юл юх юс

	ун | кă	улт | тă
ю|йу|	юн | кун	юл | таш
ю|у|	А | нюк	И | люш
	А | нук	Пав | луш

Упа ăна питĕнчен шăршласа пăхнă та пăрăнса утнă.

Упа кайсан тепри йывăç çинчен аннă.

— Сана хăлхаран упа мĕн каларĕ? — тăрăхласа ыйтнă вăл.

— Хăрушă самантра юлташĕсенчен таракансем — начар çынсем тесе хăварчĕ, — тавăрнă лешĕ.

Л. Толстой.

Ваттисен сăмахĕ.

Шанчăклă тусăн хакĕ çук.

ЮМАН.

Чăваш халăхĕ юмана авалтан юратнă. Юман çинчен вăл юрăсем, юмах-

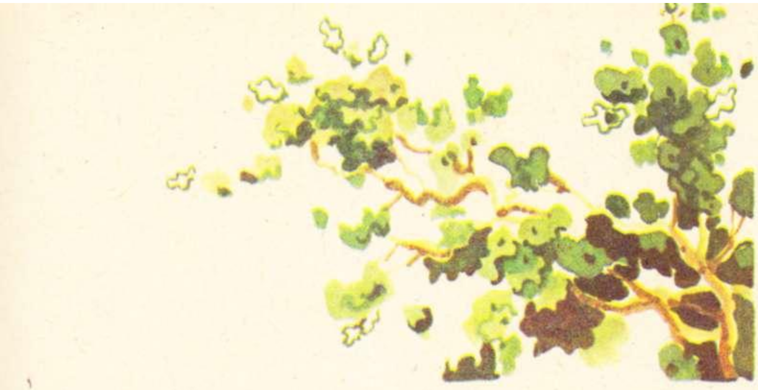

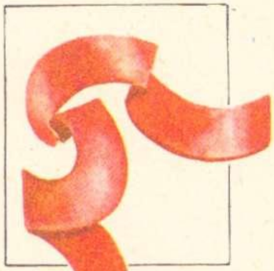

х ă ю

сем хывнă. Хăйĕн паттăр ывăлĕсене Юман ят панă.

Юман — питĕ çирĕп йывăç. Вăл шывра та çĕрмест. Унăн вуллипе пăрахутсем, вакунсем тунă çĕрте усă кураççĕ. Юмантан паха сĕтелпукан тăваççĕ.

Юман питĕ майĕпен ӳсет.

Сыпăксенчен сăмахсем ту.

пă	не	ça	па
ты	ши	ӳп	рăк
пар	мар	кăм	ле

? Тулĕ — тимĕр, ăшĕ — нимĕр.

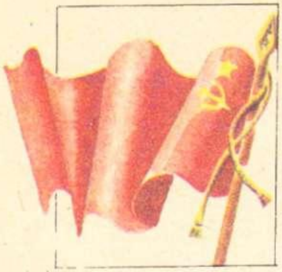

я л а́ в

ал ан ат аш ак ас
ял ян ят яш як яс

а | ка у | яв па | ян
я | ка ту | я мă | ян

Яя (йа)

ПИРĔН ЯЛ.

Пирĕн ял илемлĕ вырăнта ларать. Ял хыçĕнче юхан шыв. Аякрах та мар вăрман.

Ял варринче Культура çурчĕ. Юнашарах — икĕ хутлă шкул, ача сачĕ.

Пирĕн ял çулсерен ӳссе, çĕнелсе пырать.

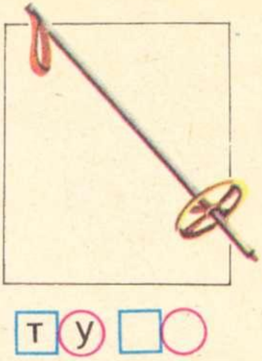

ЙĔЛТĔРПЕ.

Йĕлме йĕлтĕр
йăлтăр-ялтăр,
шуса тухрăмăр
хире.

Юр пĕрчийĕ —
хĕл мерченĕ.
Эх, илемлĕ-çке
ирпе.

Ярăнсассăн,
пит хавассăн
таврăнатпăр
килелле.

Таврăнсассăн,
кăшт кансассăн
кĕç тытатпăр
кĕнеке.

Мĕтри Васлейĕ.

Кирлĕ сăмахсем хушса çыр.

... хĕл çитрĕ.
Тăвайккинчен ачасен ... сасси илтĕнет.

хаваслă
сивĕ

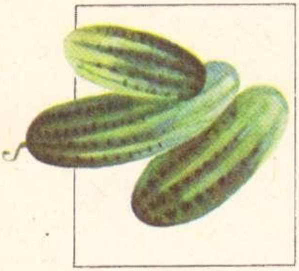

х ă я р

ла ля на ня та тя
ал ял ан ян ат ят

ву | лать шыв таппи
я|а| вы | лять ача тяппи
я|йа| ка | ять Я | кур

ÇУРХИ ИЛЕМ.

Çырма юхать кĕрлесе
аслă ялăн çумĕпе.
Хĕвел тĕрĕ тĕрлесе
вылять унăн шывĕпе.

К. Иванов.

е э ен не эп пе

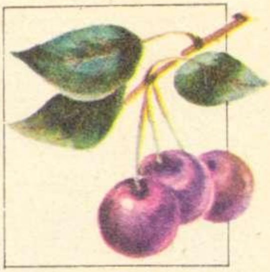

ен | теш	си | ен	ен | чĕк
е | шĕл	пи | леш	Е | люк
Эн | тип	чи | е	Эл | пи
э | мел	ан | не	Э | лĕк

Ее (йэ) (э)

ПĔЧĔК ПАХЧАÇĂ.

Елюксен пахчи пысăк. Пахчара улмуççисем, чие йывăççисем ӳсеççĕ. Елюк вĕсене тăрăшса пăхать.

Кăçал чие çырли ăнса пулчĕ. Ăна хĕлле çиме те нумай хатĕрлерĕç. Амăшĕ ĕçчен Елюка мухтать:

— Пĕчĕк пахчаçă пур пирĕн,— тет вăл.

? 1. Улма-çырларан мĕн-мĕн тăваççĕ?
2. Сирĕн пахчара мĕнле йывăççем ӳсеççĕ?

эл ле ел эн не ен

э | лек	Е | люк	э | рём
еп | ле	кĕс | ке	ан | не
э | мел	мăрь | е	чĕ | ре
эр | не	Марь | е	вит | ре

АННЕ.

Пире кам ачашшăн
лăпкать пĕчĕкрен,
чипер ҫын тăвасшăн
ҫунать чĕререн?

Кам ыррăн, хавассăн
пурне те пире
ҫапла лăш курмасăр
пăхса ӳстерет?

Кам пултăр? Пĕлеҫҫĕ
туссем вăл камне:
вăл — пирĕн телей-ҫке,
вăл — пирĕн анне!

А. Ĕҫхĕл.

Аннесем пире телейлĕ ӳстересшĕн.

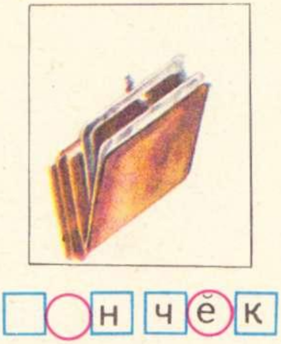

МАРИНЕПЕ ЭНТИП.

Марине ултă çулта. Вăл шкула çÿрет. Унăн Энтип ятлă шăллĕ пур. Вăл виççĕре çеç-ха.

Марине — ĕçчен хĕр ача. Вăл хăех чăлха çыхрĕ. Ăна шăллĕне парнелерĕ.

Мĕн тери савăнчĕ Энтип!

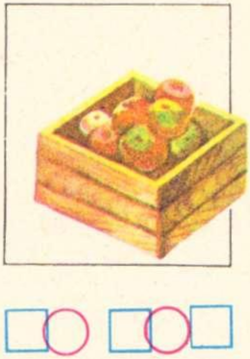

Ваттисен сăмахĕсем.

Ăсти епле, ĕçĕ те çапла.
Ĕçченĕн ĕçĕ ăнсах пырать.

а у ы и е э ё о

Во | ва	хор	О | ля
Ко | ля	ки | но	ка | ток
у | рок	паль | то	конь | ки

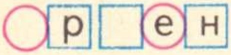

Оо

ЧĔР ЧУН КĔТЕСĔ.

Пирĕн шкулта чĕр чун кĕтесĕ пур. Унта кроликсем те пурăнаççĕ. Вĕсене Коля Смирнов пăхать.

Коля кроликсене апат парать, читлĕхĕсене тасатать.

Кроликсем пахча çимĕç, утă çиеççĕ.

от то ток ор ро хор

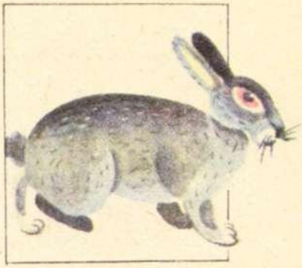

к р ○ л и к

паль | то   ка | ток
пи | о | нер   конь | ки
хок | кей   мо | тор

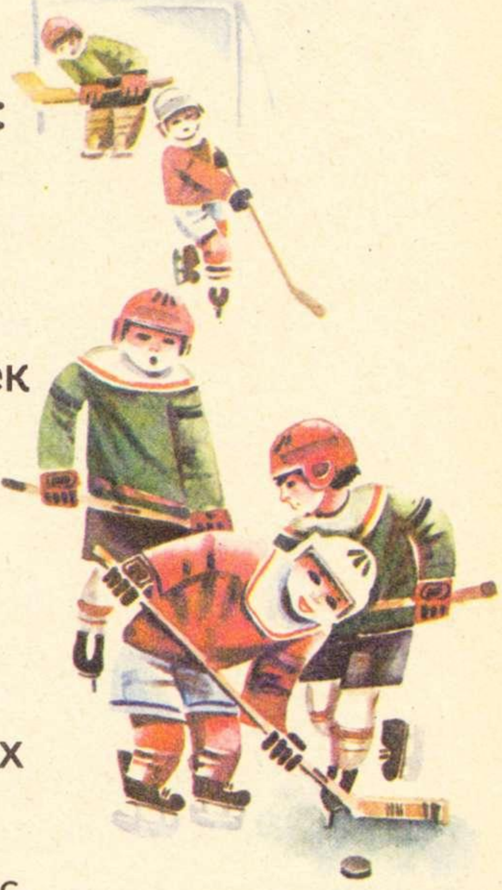

КОНЬКИПЕ.

Вĕçсе пырап конькипе:
хăлхасем хĕп-хĕрлĕ.
Чăр-чар чĕрсе пынипе
пăр çийĕ пит йĕрлĕ.

Йăлтăр-ялтăр çиçĕм пек
йăр та яр пыратпăр.
Алла-аллăн тытăнса,
савăнса ярнатпăр.

Астумасăр хăш чухне
такăнса ӳкетпĕр.
Кĕç тăратпăр та каллех
çиçĕм пек вĕçетпĕр.

А. Çулĕç.

то тё ло лё фо фё

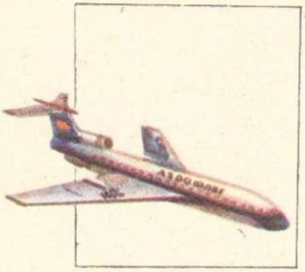

с а м о л ё т

са | мо | лёт фор | ма

пи | лот мон | тёр

шо | фёр мо | тор

ё (о)

МĔНЛЕ СĂМАХ ÇЫРНĂ?

Виçĕ лётчик тĕл пулчĕç те калаçса кайрĕç.

— Часах вĕçетпĕр эппин,— терĕ пĕри.

— Тепĕр уйăхран. Эсĕ мĕнле саспаллинче вĕçетĕн?— ыйтрĕ тепри.

— «М» саспаллинче.

— Эпĕ «И» саспаллинче.

— Эпĕ вара «Р» саспаллинче вĕçетĕп,— сăмах хушрĕ виççĕмĕш лётчикĕ.

Пĕр уйăх иртсе кайрĕ. Çынсем уява тухрĕç.

Сасартăк тӳпе кĕрлесе кайрĕ. Сенкер тӳпере виçĕ пысăк саспалли ярăнса пырать. Малта «М», ун хыççăн «И», юлашкинчен «Р» саспалли.

Мĕнле сăмах пулчĕ?

Л. Кассиль.

Кирлĕ саспаллисем хушса çыр.

Л.ня л.тчик пуласшăн. Вăл самол.тпа вĕçесшĕн.

КУН ЯЧĔСЕМ.

Эрнере çичĕ кун. Кашни кунăн хăйĕн ячĕ пур.

Эрне тунти кунтан пуçланать. Çак кун эпир пурте шкула килетпĕр.

Эпир ултă кун вĕренетпĕр. Вĕсем çак кунсем: тунти кун, ытлари кун, юн кун, кĕçнерни кун, эрне кун, шăмат кун.

Вырсарни кун эпир канатпăр.

ЙĔРКИПЕ КАЛАМА ХĂНĂХ.

— Кун ячĕсене йĕркипе калама пĕлетĕн-и? — ыйтрĕ учитель Алĕшăран.

Алёша чылайччен шухăшласа тăчĕ.

— Пĕлетĕп, — терĕ.

— Вĕсене йĕркипе кала, — хушрĕ учитель.

— Юн кун, вырсарни кун, тунти кун, эрне кун, шăмат кун... — тет Алёша.

Алёша кун ячĕсене йĕркипе каланă-и?

Çырса ил те асра тыт.

Эрнере çичĕ кун. Вĕсен ячĕсем: тунти кун, ытлари кун, юн кун, кĕçнерни кун, эрне кун, шăмат кун, вырсарни кун.

па ба пу бу пи би

□ л о к н о́ т

бан | ка	бинт	бул | ка
па | ян	пи | леш	у | па
ба | ян	би | лет	Лю | ба

Бб

БИБЛИОТЕКĂРА.

Ĕнер эпир библиотекăра пултăмăр. Пирĕн библиотекарь — Альбина Борисовна. Вăл пире библиотекăпа паллаштарчĕ.

Библиотекăра чăвашла, вырăсла кĕнеке нумай.

? Ани шурă, вăрлăхĕ хура.

ТЕАТРА КАЯТПĂР.

— Борис, эсĕ шăмат кун мĕн тăватăн?

— Эпир Люба аппапа балет курма каятпăр.

— Мĕнле балет пăхасшăн эсир?

— Аппа «Сарпике» балета кăмăллать. Вăл билечĕсене те илнĕ ĕнтĕ.

— Эпир аннепе пуканесен театрне каятпăр.

Кирлĕ саспаллисем хуш.

п ?	.улă	у.а	.улка
б	.алан	ку.а	.алет

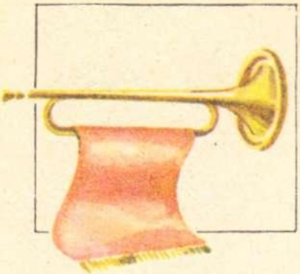

ка га ке ге ко го

г о р н

ла | герь — клум | ба
горн — Гла | ша
ге | рой — Гри | ша
ге | ор | гин — Га | га | рин

Гг

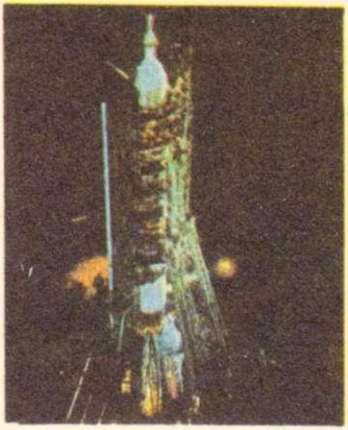

е о р г и́ н

ПЁРРЕМЁШ КОСМОНАВТ.

Шупашкарта Гагарин урамĕ пур. Урам варринче — Гагарин палăкĕ.

Кам-ха вăл Гагарин? Мĕнпе чапа тухнă вăл?

Юрий Алексеевич Гагарин — космонавт, совет çынни. Вăл тĕнче уçлăхне чи малтан вĕçсе хăпарнă.

ПЫТАНМАЛЛА ВЫЛЯНИ.

Ачасем картишне тухрӗҫ. Хураҫка та вӗсенчен юлмарӗ.

— Атьӑр пытанмалла выляр,— сӗнчӗ Галя.

— Эпир Генӑпа пытанӑпӑр, эсӗ пире шыра,— терӗ Коля.

Гена кӗлет хыҫне пытанчӗ. Коля тӗм хыҫне лӑпчӑнчӗ.

Хураҫка ӑҫта пытанчӗ-ши?

ШУТ СӐВВИ.

Пӗрре — пӗрне,
иккӗ — икерч,
виҫҫӗ — виҫе,
тӑваттӑ — тӑваткал,
пиллӗк — пилеш,

улттӑ — улма,
ҫиччӗ — ҫилӗм,
саккӑр — салма,
тӑххӑр — тӑрна,
вуннӑ — тух!

та да то до ти ди

□ о с к а́

дос | ка
Ли | да
ди | ван
бри | га | да

до | ми | но
Ди | ма
ор | ден
бри | га | дир

Дд

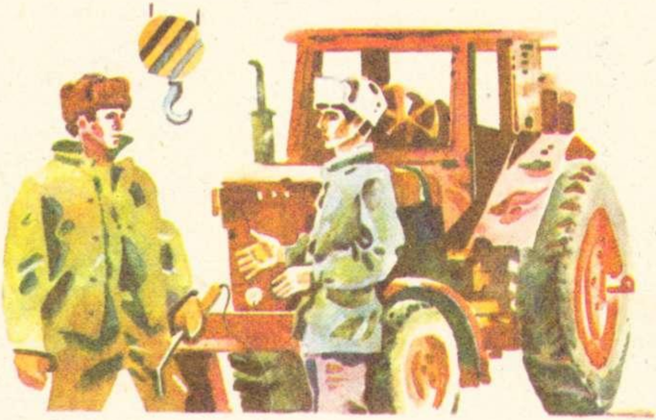

□ и в а н

ХАСТАР БРИГАДИР.

Данил Степанович — трактористсен бригадирĕ. Вăл кашни ирех ĕçе васкать.

Ĕç нумай бригадăн. Хĕлле трактор-сене юсамалла. Çуркунне — чи хĕрӳ вăхăт, ака-суха вăхăчĕ.

Данил пичче бригади ăмăртура яла-нах малта.

ДИМĂПА АСЛАШШĔ.

— Шутла-ха, çынна алă мĕн тума кирлĕ? — ыйтрĕ пĕррехинче аслашшĕ.

— Мечĕкле выляма, — шухăшламасăрах хуравларĕ Дима.

— Тата мĕн тума-ши? — тĕпчерĕ аслашшĕ.

— Кашăк тытма.

— Тата мĕн тума?

— Юхан шыва вĕтĕ чулсем пеме.

Тĕрĕсех хуравларĕ Дима. Анчах алă ĕçлеме кирлине вăл пĕлеймест-ха.

Е. Пермяк.

? Тăваттăн пӳрте кĕреççĕ, пĕри чăлана кĕрсе юлать.

за зе зо зу зы зи

са | сă	зо | о | парк
ва | за	слон
Зи | на	зве | но
Си | ма	зна | чок

з в е н ó

Зз

ПАХЧАÇĂСЕН ЗВЕНИ.

Çулла шкул ачисем колхоз пахчинче ĕçлерĕç. Вĕсем çум çумларĕç, йăрансене кăпкалатрĕç.

Пахчана шăварма колхозăн çумăр агрегачĕ пур. Вăл ĕçлеме тытăнсанах çумăр пĕрĕхме пуçлать.

Тăрăшни сая каймарĕ. Тухăçлă пахча çимĕç ÿстерчĕ пахчаçăсен звени.

АРĂСЛАНПА ЙЫТĂ ÇУРИ.

(Чăн пулни.)

Зоопаркра тискер кайăксем кăтартнă. Пĕр çын йытă çури илсе пынă. Йытă çурине арăслан читлĕхне янă.

Арăслан йытă çурине тивмен. Вĕсем пĕрле апат çинĕ, пĕрле çывăрнă.

Йытă çури зоопаркра пĕр çул пурăннă. Çулталăк иртсен вăл чирлесе вилнĕ.

Арăслан апат çиме пăрахнă. Вăл йытă çурине ыталанă та пилĕк кун хускалмасăр выртнă.

Улттăмĕш кунне арăслан вилнĕ.

Л. Толстой.

ва фа ву фу ве фе

шав
шарф
Ве | ня
Фе | ня

ву | тă
фут | бол
торф
гра | фин

Фф

ФЕРМĂРА.

Феня аппа фермăра ĕçлет.

Фермăра яланах тирпейлĕ. Урайне пăчкă кĕрпи сарнă, стенисем шап-шурă.

Сыснасем патне апат пĕчĕк вакунсемпе илсе пыраççĕ.

Феня аппа сыснисем шултра, ăратлă.

Кăçал Феня аппана Ĕç Мухтавĕн орденне пачĕç.

т е л е □ о́ н

СВЕТОФОР.

Пĕррехинче эпир хулара пултăмăр. Урам урлă каçма тăрсан анне тăпах чарăнчĕ.

— Мĕншĕн? — тĕлĕнтĕм эпĕ.

— Курмастăн-им? Авă светофор çине пăх, — хуравларĕ анне.

Чăнах та, светофорăн хĕрлĕ куçĕ çунать иккен.

— Нумай кĕтмелле-и? — тĕпчетĕп эпĕ.

— Кăштах тăхтар. Машинăсем иртĕç... вара эпир те хускалăпăр.

Светофор çинчен куçа илместпĕр. Акă унăн сарă куçĕ, унтан симĕсси çуталчĕ. Вара эпир те урам урлă каçрăмăр.

Б. Житков.

□ у р н á л

шу жу ши жи ше же

Же | ня	жи | лет
ё | шен | нĕ	ши | нель
Жуч | ка	жи | раф
ă | шă	ши | фер

Жж

ХИСЕПЛĔ ÇЫНСЕМ.

Атнер пичче — платник те, слесарь те. Женя аппа — ăста çĕвĕç.

Кăçал вĕсем çĕнĕ çурт лартрĕç. Çурчĕ кирпĕчрен, пӳлĕмĕ нумай. Кухньăра — газ, холодильник. Шыв урамран пăрăх тăрăх пӳртех кĕрет.

Ĕçрен ан хăра, вăл хăй санран хăратăр.

ча ца чи ци че це

цех — стан | ци

цирк — стра | ни | ца

а | ка | ци — кон | церт

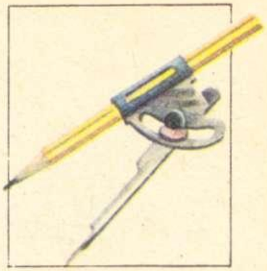

☐ й р к у л ь

Цц

ЦИРКРА.

Канмалли кун ашшĕпе Федя цирка кайрĕç.

Халиччен Федя циркра пулман. Тĕлĕнмелли нумай кунта. Арăслансем ункă витĕр сикеççĕ. Клоун тĕрлĕ мыскара туса култарать. Упа та ташлать иккен циркра.

Цирк Федьăна питĕ килĕшрĕ.

ща щу щĕ щё щи

плащ	мун | ча	шă | чă
е | щёк	пах | ча	шу | кăль
чăл | ха	ра | ща	щёт | ка

□ ё т к а

Щщ

Пурăнать пулсассăн
туслă
супăньпе,
шăл щёткипе,—
ку ача вăл
питĕ ăслă,
питĕ кăмăллă,
чипер.

В. Маяковский.

Хăвна таса тыт —
сывлăхлă пулăн.

хаваслă
пысăк
çĕнĕ
пĕчĕк

_____ плащ _____ концерт

_____ щётка _____ цирк

п л а

ЕЩĔКРИ КАЛЧА.

Март уйăхĕ. Уроксем пĕтрĕç. Анчах ачасем киле васкамарĕç.

Хĕрӳ ĕç пуçланчĕ. Пĕрисем ещĕксене тăпра тултараççĕ. Теприсем помидор, купăста вăрри акаççĕ. Хĕр ачасем шăвараççĕ.

Часах кашни ещĕкрех емешĕл калча çĕкленĕ. Пахчара çĕр ăшăнса çитĕ. Ачасем калчасене йăрансем çине куçарĕç.

Кирлĕ саспаллисем хушса çыр.

Шăп.ăк, кăсă., уй.п, çер.и, х.лат.

се сье ня нья зе зъе

кĕсье Тăваньел
Мăньял съезд
Патăрьел разъезд

ЬЪ

ЧĂВАШЬЕН.

Эпир чăваш ачи-пăчи. Пирĕн аттесемпе аннесем, асаттесемпе асаннесем — чăвашсем.

Анлă Атăл хĕрринче чăваш халăхĕн хăйĕн республики пур. Вăл Чăвашьен ятлă.

Чăвашьен Атăлăн сылтăм енче вырнаçнă. Унăн тĕп хули — Шупашкар.

? Эсĕ Шупашкарта пулнă-и?
Сана хула килĕшрĕ-и?
Шупашкарта эсĕ мĕн-мĕн куртăн?

ВУЛАТПĂР, ÇЫРАТПĂР.

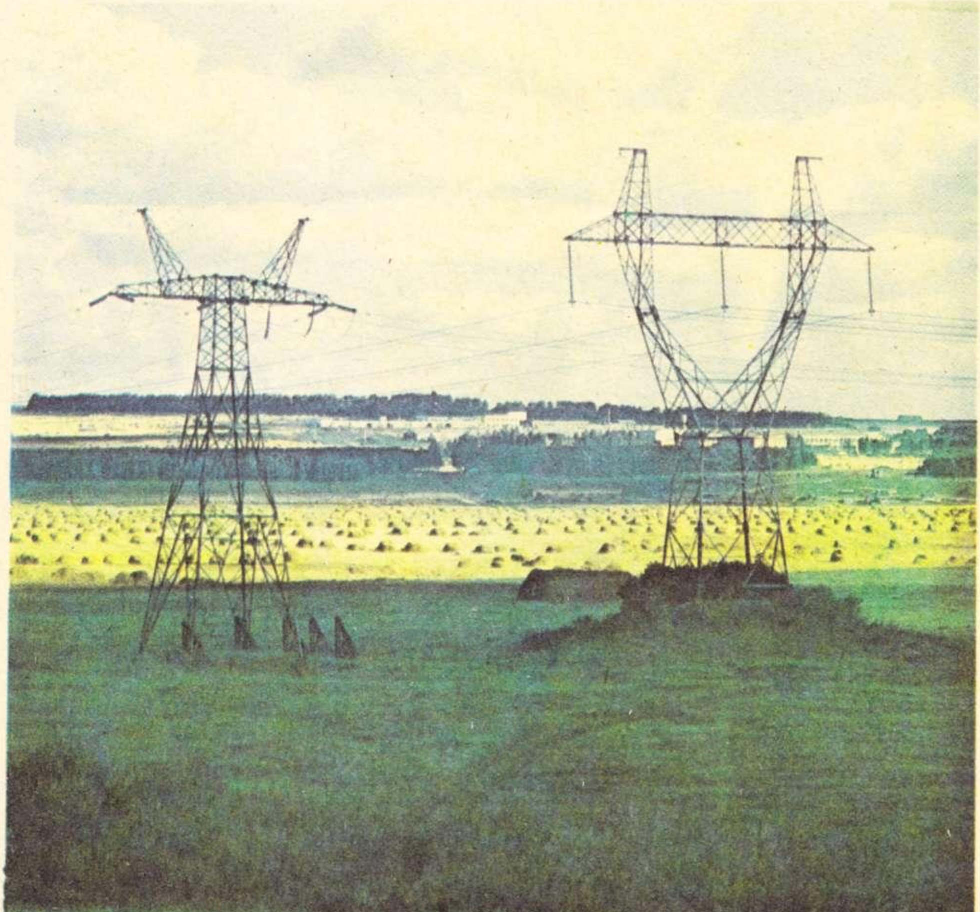

Шурă юр ирĕлет,
çеçенхир чĕрĕлет,
ешĕл курăк ӳсет...
Ку хăçан пулать-ши?

Хĕвел хытă хĕртет,
ăшă çил вĕркелет,
сар ыраш çитĕнет...
Ку хăçан пулать-ши?

ÇУЛТАЛĂК.

Çулталăкра вун икĕ уйăх. Вĕсен ячĕсем:

кăрлач (январь)
нарăс (февраль)
пуш (март)
ака (апрель)
çу (май)
çĕртме (июнь)
утă (июль)
çурла (август)
авăн (сентябрь)
юпа (октябрь)
чӳк (ноябрь)
раштав (декабрь)

Сивĕ хĕл иртрĕ. Шыв-шурлă çур çитрĕ. Часах ăшă çу кунĕсем пуçланĕç. Çу хыççăн тулăх кĕр килсе çитĕ.

Хир илемӗ каять,
сӗм вӑрман ҫаралать,
пӗрмай ҫумӑр ҫӑвать...
Ку хӑҫан пулать-ши?

Хирсенче юр анчах,
ҫырмара пӑр анчах,
сивӗтет аванах...
Ку хӑҫан пулать-ши?

К. Иванов.

? Пӗр йывӑҫӑн 12 турат. Кашни турачӗ ҫинче 4 йӑва. Кашни йӑвара 7 ҫӑмарта.

Ҫӗнӗ ҫул кӑрлачӑн пӗрремӗшӗнчен пуҫланать.

Ҫулталӑкӑн юлашки кунӗ— раштавӑн вӑтӑр пӗрремӗшӗ.

Кашни уйӑхра вӑтӑр е вӑтӑр пӗр кун. Нарӑс ҫеҫ ҫирӗм сакӑр е ҫирӗм тӑхӑр кунлӑ.

Кашни уйӑхӑн тӑршшӗ тӑватӑ эрне ытларах.

ÇУРКУННЕ.

Килчĕ ырă çуркунне,
килчĕ ячĕ ăшăтса.
Хĕвел сават тĕнчене
хĕл ыйхинчен вăратса.

Тĕттĕм вăрман чĕрĕлет,
ешĕл тумтир тăхăнать,
çеçен хир те ешерет,
илемĕпе мухтанать.

К. Иванов.

Пăнчăсем вырăнне кирлĕ сăмахсем çыр.

1) Ăшă, ырă ... .
2) Сивĕ, хаяр ... .
3) Ылтăн, тулăх ... .

| хĕл
| кĕркунне
| çуркунне

ИВАН ЯКОВЛЕВИЧ ЯКОВЛЕВ.

Чăваш çырулăхне йĕркелесе яракан çын Иван Яковлевич Яковлев пулнă. Вăл чăваш ачисем валли букварь çырса кăларнă. Унтанпа çĕр çул иртрĕ ĕнтĕ.

ЯКОВЛЕВ БУКВАРĔНЧЕН.

САРМАНТЕЙ.

Сармантейĕн сарă чăххи сарă çăмарта тунă тет. Ăна шăши пынă та хўрипе çапса çĕмĕрнĕ. Сармантей те йĕрет тет, сарă чăххи те какалать тет...

? Эсĕ ку юмаха илтнĕ-и? Малаллине аса илсе каласа пар.

Кирлĕ саспаллисем хушса çыр.

1) Феня аппа □ермăра ĕçлет.
2) Анне □уфайка çĕлет.

ТИЛЁПЕ КӐКШӐМ.

(Юптару.)

Пӗр арӑм хире тырӑ вырнӑ ҫӗре кӑкшӑмпа сӗт илсе пынӑ. Ҫав кӑкшӑм патне тилӗ йӑпшӑнса пырать те пуҫне чиксе сӗте ӗҫет ярать. Анчах кӑкшӑмран унӑн пуҫӗ тухмасть.

— Ну, кӑкшӑм, алхасса ҫитӗ ӗнтӗ, ман киле каймалла тата, ярах ӗнтӗ, кӑкшӑм тус,— тесе калать тет хӑй. Унтан татах:

— Э, кӑкшӑм, алхасса тӑрантӑн пулӗ-ҫке ӗнтӗ е чӑнахах та ярас мар тетӗн-и ҫак?

Хуть те мӗн ту, кӑкшӑм унӑн пуҫӗнчен уйрӑлмасть тет. Тилӗ шалт ҫилленсе ҫитет:

— Чим-халӗ, эппин, эпӗ сана!.. Ирӗккӗн ямастӑн пулсан ак шыва путарам...

Хайхи тилӗ ҫырма хӗррине чупса пырать те кӑкшӑма путарма тытӑнать. Кӑкшӑмӗ вара путасса путнӑ та, анчах тилле те хӑйӗнчен хӑварман.

Предложенисем йӗркелесе ҫыр.

1) пуҫне, чикнӗ, тилӗ, кӑкшӑма.
2) сӗте, вӑл, янӑ, кӑкшӑмри, ӗҫсе.
3) кӑкшӑмран, пуҫӗ, унӑн, анчах, тухман.

ЧӐВАШ ХАЛӐХ СӐВӐҪИ.

Константин Васильевич Иванов — чӑвашсен чаплӑ сӑвӑҫи. Унӑн «Нарспи» кӗнекине халӑх юратса вулать. Ӑна вырӑсла, тутарла тата ытти чӗлхесене куҫарнӑ.

К. В. Ивановӑн пултарулӑхӗ нумай енлӗ пулнӑ. Вӑл ялти шкултах ӳкерчӗксем тума юратнӑ, сӑвӑсем ҫырнӑ. Каярахпа Чӗмпӗрти чӑваш шкулӗнче вӗреннӗ, ӗҫленӗ. Кунта вӑл И. Я. Яковлева пулӑшнӑ: чӑвашла букварь валли ӳкерчӗксем тунӑ.

Чӑваш халӑхӗ Константин Иванова ӑшӑ кӑмӑлпа асӑнать.

Кирлӗ сӑмахсем хушса ҫыр.

1) Анюк ... ялӗнче пурӑнать.	Шупашкар
2) Аппӑшӗ ... хулинче вӗренет.	Кинчер
3) ... варринче утравсем пур.	Атӑл

СЕНТТИ.

Чипер ача Сентти пур,
чупса ҫӳрет урамра.
Кĕвентине утланса
ача вылять лашалла.
Аслă урам тăршшĕпе
чиксĕр тусан кăларать,
хура чикан пек хура
каҫпа киле таврăнать.
Чипер ача Сентти пур,
чупса килет лашипе,
хăйĕн пĕчĕк чĕлхипе
пакăлтатать инкĕшпе.

К. Иванов.

Сыпăксем хушса сăмахсем ту.

Сĕ..., хĕ..., ав..., ар..., ал..., ме..., чĕ... .

ЧĔКЕÇ.

Чĕкеç, чĕкеç, чĕкеçĕ,
кунĕпе вĕççе çӳрет вăл,
пĕртте канма пĕлмест вăл,
шăна-пăван пуçтарать,
чĕпписене тăрантарать.

К. Иванов.

Предложенисене уйăрса çыр.

Çуркунне çитрĕ кайăксем ăшă енчен вĕç-се килчĕç вĕсем васкасах йăва çавăраççĕ.

Çывăх пĕлтерĕшлĕ сăмахсем туп.

пĕчĕк	лайăх	тĕттĕм	инçе
аякра	тĕксĕм	аван	вĕтĕ

ШĂНКĂРЧ.

Хамăн тăван çĕр-шыва
вĕçсе килтĕм васкаса.
Çуркуннене мухтаса,
эп юрлатăп савăнса.

Йăпăрт-йăпăрт йăвана
кĕре-кĕре пăхатăп,
ăшă вырăн тумашкăн
тĕксем, çӳçсем пухатăп.

Н. Шелепи.

? Сирĕн килте шăнкăрч йăви пур-и?
Ăна кам турĕ?
Йăвана шăнкăрчсем килсе вырнаçрĕç-и?

Предложенисем йĕркелесе çыр.

1) хыççăн, шăнкăрчсем, вĕçсе, кураксем, килеççĕ.
2) çунат, вĕсем, юрлаççĕ, çапса.
3) урамра, сĕлкĕшленчĕ, юр, шурă.

? Хура йăмăкăн юрри хитре.

(Шăнкăрч.)

УПА.

Эпĕ упа-утаман,
ик урапа утакан,
пур кайăкран хытăрах
мĕкĕрттерсе улакан.

Çăва тухсан — вăрманта
вĕллесене ватакан,
тутлă пылне çиекен,
ĕнесене тытакан.

Н. Шелепи.

? Упа çинчен эсĕ тата мĕнле сăвă пĕлетĕн?
Ытти чĕр чунсем çинчен сăвăсем пĕлетĕн-и?

Предложенисене урăхлатса çыр.

Т ĕ с л ĕ х. Упа пыл юрататъ. — Упасем пыл юратаççĕ. Мулкач йăва çавăрмасть. Вăл ирĕке юрататъ. Çавăнпа унăн çăмĕ яланах таса.

? Пыл юрататăп. Хĕл каçах шăтăкра ыйха туртатăп.

(Упа.)

ТĂВАН ÇĔР-ШЫВ.

Хамăр пурăнакан çĕр-шыва эпир Тăван çĕр-шыв тетпĕр. Кунта пирĕн асатте-асанне, атте-анне çуралнă. Кунта эпир тăван чĕлхепе калаçатпăр, çыратпăр, вулатпăр. Çак çĕр-шывра пире пурте тăван.

Эпир хамăр çĕр-шыва анне тетпĕр. Вăл пире хăйĕн çăкăрĕпе тăрантарса ӳстерет, хăйĕн шывне ĕçтерет...

Тĕнчере пирĕн çĕр-шывсăр пусне урăх çĕр-шывсем те пур. Анчах этемĕн амăшĕ пĕрре кăна, Тăван çĕр-шывĕ те унăн пĕрре çеç.

К. Ушинский.

Предложенисене уйăрса çыр.

Пирĕн Тăван çĕр-шыв пысăк унта тĕрлĕ халăх пурăнать эпир Тăван çĕр-шыва юрататпăр.

КАРĂШПА КАЮРА.

Пĕчĕк карăш аякри ăшă енчен тăван çĕр-шывне, çурçĕре, васканă. Карăш çулла пирĕн тăрăхра чĕпĕ кăларать. Хĕл касма вара инçетри Африкăна вĕçсе каять.

Карăша вĕçме йывăр. Унăн çуначĕсем пĕчĕк. Вăл тĕллĕн-тĕллĕн вĕçет, тĕллĕн-тĕллĕн çуран утать.

Çул çинче карăш каюрана тĕл пулнă.

— Кам эсĕ? Ăçталла çул тытатăн? — ыйтнă карăшран каюра.

— Эпĕ — карăш, ăшă енчен тăван çĕр-шыва таврăнатăп.

Карăш каюрана аякри Африка çинчен каласа панă.

— Мĕншĕн эсĕ яланах ăшă çĕр-шывра пурăнасшăн мар? — тĕлĕннĕ каюра. — Мĕншĕн çулсерен пиншер çухрăмран вĕçсе ки-

летӗн? Урусене те юн тухичченех амантса пӗтернӗ. Хурчка та тытма пултарать сана. Мӗншӗн эсӗ ҫак тертсене куратӑн? Мӗн илӗртет сана сивӗ ҫӗре?

— Тӑван ҫӗр-шыв...— хуравланӑ карӑш.

В. Сухомлинский.

Предложенисем туса ҫыр.

1) Автан ... . какалать
2) Хур ... . авӑтать
3) Вӑкӑр ... . макӑрать
4) Ача ... . мӗкӗрет

Предложенисенчен калав йӗркеле.

Симӗс курӑк ҫӗкленет.
Хӗвел хӗртсе пӑхать.
Юр ирӗлсе пӗтрӗ.
Ҫуркунне ҫитрӗ.

ЮРАТНĂ ÇĔР-ШЫВĂМĂР.

Юрататпăр эпир, чăвашсем, хамăрăн республикăна. Унăн улăхĕсене, вăрманĕсене..., юхан шывĕсене юрататпăр.

Чăвашсем çĕре анне теççĕ. Вĕсем мĕн авалтанпах çĕр ĕçлесе пурăннă.

Чăваш вăрманĕсем питĕ пуян. Вăрманта улма-çырла, мăйăр, кăмпа иксĕлми. Унта тĕрлĕ тискер кайăк нумай.

Пирĕн халăх авалтанпах хăйĕн кӳршисемпе туслă пурăнать. Вырăс халăхне вăл аслă пиччĕшĕ вырăнне хурса хисеплет.

Юхма Мишши.

Кирлĕ сăмахсем хушса хăвăн адресна çыр.

Чăваш Республики, ... районĕ, ... ялĕ, ... урамĕ, ...

ВИÇÇĔМĔШ КОСМОНАВТ.

Андриян Григорьевич Николаев — виççĕмĕш космонавт лётчик. Совет Союзĕн Геройĕ ятне вăл икĕ хут илчĕ. Хăйĕн ытти космонавт тусĕсем пекех, Андриян — хăюллă çын.

Чăваш ачисемшĕн Андриян Николаев уйрăмах çывăх. Вăл пирĕн ентеш-çке!

Паттăр космонавтăн тăван ялĕ — Шуршăл. Шуршăл хитре вырăнта вырнаçнă. Ял урамĕсем тирпейлĕ, ешĕл йăмраллă. Ял çумĕпех Çавал шывĕ юхса иртет.

Андриян Николаев вĕреннĕ Шуршăлти шкулта халĕ музей. Музейра космонавт вĕреннĕ класс, вăл ларнă парта пур. Шуршăлти колхоз та космонавт ячĕпе хисепленет.

Юхма Мишши.

НАТАЛИ КĔПЕ ТĔРЛЕТ.

Натали кĕпе тĕрлет.
Кам валли
çав тери хитрелетет
Натали?
Тап-таса юр евĕрлĕ
шур пире
хĕрлĕ, симĕс çиппеле
вăл тирет.
Сарăпа сенкер хушать
тĕлĕпе.
Ку хĕвел пек курăнать,
пĕлĕт пек.

П. Хусанкай.

Кирлĕ çĕрте çемçелĕх палли çыр.

Марине тĕрĕ тĕрлет... . Тĕрри хитре пулат... . Васук кимĕ ăсталат... .

СĂПКА ЮРРИ.

Упа кĕчĕ шăтăкне,
— Çывăр,— терĕ,— çурине.

Тилĕ кĕчĕ йăвине,
çывăратрĕ пепкине.
Эс те, шăллăм (йăмăк), кусна хуп,
кусна хуп, кусна хуп...

П. Эйзин.

СЕХЕТ.

— Шăк-шак! Шăк-шак! —
ерипен шаккать сехет.
— Шăк-шак! Шăк-шак! —
вăл куса хупма сĕнет:
— Лăпкă çывăр ăшăнса,
Тĕлĕкре те савăнса.
Шăк-шак!

? Санăн пĕчĕк йăмăку е шăллу пур-и?
Вăл мĕн ятлă?
Эсĕ ăна пăхатăн-и?

Çырса ил. Кирлӗ çӗрте çемçелӗх палли ларт.

Гал.ӑн пӗчӗк шӑллӗ пур.
Галя ӑна питӗ юратат... .
Вӑл унпа вылят... .

АННЕРЕН ПАХИ ÇУК.

Пӗр ача пасарта амӑшне çухатнӑ тет те шырать тет. Çынсем унран:

— Мӗнлерехскер сан аннӳ? — тесе ыйтаççӗ тет.

— Ман анне пек чиперри, Атӑл хӑви пек яштаки, çут уйӑх пек илемли ку пасарта пулас çук. Ун пек лайӑххине ниçта шыраса та тупас çук, — хуравлать тет ача.

Хай ача каярахпа амӑшне шыраса тупсан çынсем пӑхса тӗлӗнчӗç тет: унӑн амӑшӗ пек тискер сӑнли, чапрас-чӑлаххи урӑх никам та пулман тет.

Çавӑнпа каланӑ пуль харпӑр хӑйӗн усалли те паха курӑнать тесе.

Çывӑх пӗлтерӗшлӗ сӑмахсене тупса çыр.

Чипер, усал, хаяр, хитре, илемлӗ, кӑмӑллӑ, илемсӗр, тараватлӑ, яштака, нӗрсӗр, тӳп-тӳрӗ, йӑрӑс.

ПИРĔН МАЙ.

Йăл кулать хĕвелĕ,
ялкăшать тĕнче.
Ялавпа тухатпăр
Май уявĕнче.

И. Ивник.

Предложенисене уйăрса çыр.

Çынсем уява тухнă вĕсен аллисенче чечексем, ялавсем çынсен сăн-пичĕ савăнăçпа çиçет.

Хирĕçле пĕлтерĕшлĕ сăмахсене туп.

вăрăм	çăра	салху	начар
хура	шултра	аван	хавас
шĕвĕ	шурă	усал	пысăк
вĕтĕ	кĕске	пĕчĕк	ырă

ÇĔНТЕРӲÇĔ САЛТАК.

Çĕнтернӗ салтак фашистсене. Çĕнтерӳçĕ пулса çитнӗ вӑл Берлина!

— Мухтав совет салтакне! — саламланӑ ӑна Берлин çыннисем.

Салтак инçетри хуларан килне таврăннӑ. Берлин çыннисем ӑна сума суса палӑк лартнӑ. Салтак аллинче хĕç, кӑкӑрĕ çумне вӑл пĕчĕк хĕр ачана çупӑрланӑ. Совет салтакĕ халӑхсене фашистсенчен хӑтарнине пурте асра тытчӑр!

Ӑçта кӑна çук-ши совет салтакне сума суса лартнӑ палӑксем! Югославире, Польшӑра, Румынире, Венгрире, Болгарире, Чехо-Словакире...

С. Баруздин.

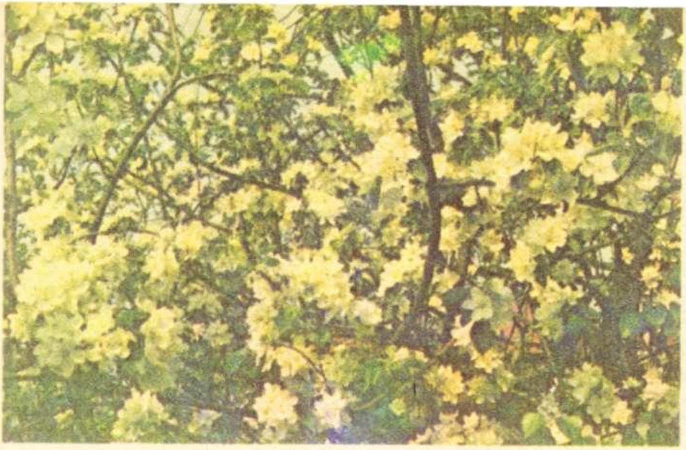

Сирĕн ялта вăрçăран килмен салтаксене асăнса лартнă палăк пур-и? Палăк çинчен каласа пар.

Предложенисене уйăрса çыр.

Тăван çĕр-шывăн аслă вăрçи тăватă çул пынă ку вăрçăра совет çыннисем паттăррăн çапăçнă вĕсенчен нумайăшĕ киле таврăнайман.

ПĔР ТĂВАН ПАТТĂРСЕМ.

Муркаш районĕнчи Исетеркке ялĕнчи Татьяна Николаевнăпа Алексей Илларионович сакăр ывăл пăхса ӳстернĕ. Саккăрăшĕ те вĕсем Тăван çĕр-шывăн аслă вăрçине хутшăннă.

Иван вăрçăн пĕрремĕш кунĕнчех пуçне хунă. Шăллĕ вилнине пĕлсен Кĕркурипе Александр хăйсен ирĕкĕпе фронта кайнă.

Хĕрӳ çапăçура Кĕркурин пурнăçĕ те таталнă. Вилнĕ хыççăн ăна Совет Союзĕн Геройĕ ятне панă.

Якур пĕр çапăçура тăшман дзотне хăй ӳчĕпе хупланă. Павăл та Тăван çĕр-шыва хӳтĕлесе вилнĕ. Фролпа Родион вăрçăра йывăр аманнă. Вĕсем те вăхăтсăр çĕре кĕнĕ.

Александрпа Михаил та вăрçăра паттăр çапăçнă. Вĕсем халĕ Шупашкарта пурăнаççĕ.

Сакăр паттăр ятне ял çыннисем яланах асра тытаççĕ. Ялти пĕр урама Алексеевсен ятне панă. Урам вĕçне паттăрсен амăшне асăнса палăк лартнă.

Çырса ил.

Пире вăрçă кирлĕ мар,
миршĕн пурте кар тăрар!

ПĔРРЕМĔШ ПАНУЛМИ.

Алёна пӳрт умне икĕ улмуççи лартрĕ. Пĕрине — амăшĕ, теприне — асламăшĕ ячĕпе.

Пĕр çул шăварчĕ улмуççисене хĕр ача, икĕ çул... Виççĕмĕш çулхине амăшĕн улмуççийĕ çинче пĕртен-пĕр чечек çурăлчĕ. Унтан пĕртен-пĕр панулми тĕвĕленчĕ.

Кĕçех панулми пиçсе çитрĕ. Пĕррехинче Алёна сада тухрĕ. Вăл амăшĕн улмуççийĕ çинчи панулмие татса кĕчĕ. Ăна вăл çурмаран касса икĕ пĕчĕк турилкке çине хучĕ.

— Анне, асанне,— терĕ вăл,— панулми çийĕр, вăл сирĕн улмуççи çинче çитĕннĕ. Панулмийĕ тутлă пултăр.

Савăннă амăшĕпе асламăшĕ Алёна çине ăшшăн пăхрĕç.

В. Сухомлинский.

Çывăх пĕлтерĕшлĕ сăмахсене туп:

ăшă	шăрăх	пысăк
сулхăн	сарлака	хăвăртах
анлă	ерипен	капмар
хуллен	сивĕ	часах

ПĂРЧĂКАН.

— Пăрчăкан, пăрчăкан,
ма çунатна пăчăртан?
Тăрăс-тăрăс сиккелен,
хŭрŭне пĕрмай силлен,
мĕн пулнă вара паян?

— Эппинех сана калам:
лупас хыçĕнче — йăвам,
йăвара — тăват пепкем,
тăваттăш те тĕкленмен.

Эс илесрен чунӑм ҫук,
эс тивместӗн пуль, Ваҫук?

— Эх, пӑрчӑкан, пӑрчӑкан,
эс ахалех пӑчӑхан!
Кайӑк чӗппине Ваҫук
нихӑҫан та тивес ҫук.

Стихван Шавли.

Кирлӗ сӑмахсем хушса ҫыр.

1) ... шӑнкӑрч йӑви тӑвать.
2) Тӳпере ... юрӑ шӑрататть.
3) ... чӑхсене апат паратть.
4) ... шӑши тытать.

тӑри
ача
тӑмана
хӗр ача

Сӑмахсене сыпӑкласа вула.

Акӑш, чӑх, автан, хур, пӑрчӑкан, кӑвакал, ҫерҫи, шӑнкӑрч, ӳхӗ, тӑмана.

ПĔРЧĔ.

Атте сĕтел умĕнчи пукан çинче ларать. Эпир — сĕтел хушшинче. Апатланатпăр. Пурсăмăр та тирпейлĕ пулма тăрăшатпăр. Шăллăм Ванюк çеç тăп лара пĕлмест. Вăл куркинчи сĕтне тăкнă, çăкăрне тĕпретнĕ.

Атте ун çине пăхса илчĕ те:

— Эсĕ, Ванюк, хăçан тирпейлĕрех пулатăн? — тесе ыйтрĕ. — Çăкăра ун пек ан тĕпрет. Çăкăр вăл пĕрчĕрен пулать. Пĕр пĕрче хĕрхенме пĕлмен çын çĕр пĕрче хĕрхенми пулать. Ун пек юрамасть, ачам.

Ванюк вăтаннипе хĕрелсе кайрĕ. Вăл васкасах сĕтел çинчи тĕпренчĕксене пĕр çĕрелле пуçтарчĕ.

Илпек Микулайĕ.

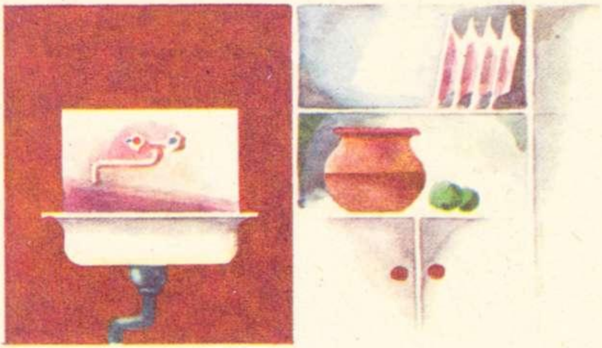

Кирлĕ саспаллисем хушса çыр.

1) Ачасем ç.рлана кайнă.
2) Юманăн вулли ç.рĕп.
3) Кăçал .раш ăнса пулчĕ.

Сыпăксем хушса сăмахсем ту.

Çă... , пĕр... , шăл... , кур... , пу... , сĕ... .

ПЫСĂК КУРКА.

Çак пĕчĕк шкулта икĕ класс çеç.

Пысăк переменăра ачасене сĕт ĕçтереççĕ. Сĕтне ачасем валли Марье инке илсе килет. Вăл ывăс çине çирĕм пилĕк курка лартса тухать. Кашни класĕнчех çирĕм пилĕк ачаçке!

Столовăйра çирĕм тăвата курка пĕр пеккисем, пĕри вара пысăкрах.

Малтан столовăя яланах пĕрремĕш класс кĕрет. Ачасем ывăс тавра хĕвĕшеççĕ. Пысăк курка енне нумай алă кармашать. Анчах ăна пĕри çеç илме пултарать-çке. Телейли çине нумайăшĕ ăмсанса пăхать.

— Мĕнле япăх ачасем,— кулянать кун пек чух Марье инке.

Кĕçех иккĕмĕш класс çитет. Ачасем ывăс çинчи пĕчĕк куркасене васкамасăр илеççĕ. Пысăк курка тăрса юлать. Кая юлнă ача вара пысăк куркана вăтанчăклăн илет.

— Мĕнле ырă ачасем...— савăнса мухтать вĕсене Марье инке.

В. Сухомлинский.

Кирлĕ сăмахсем хушса çырса ил.

Аннапа ... кăмпана кайрĕç.	Марине
Вĕсем хыççăн ... та чупрĕ.	Улай

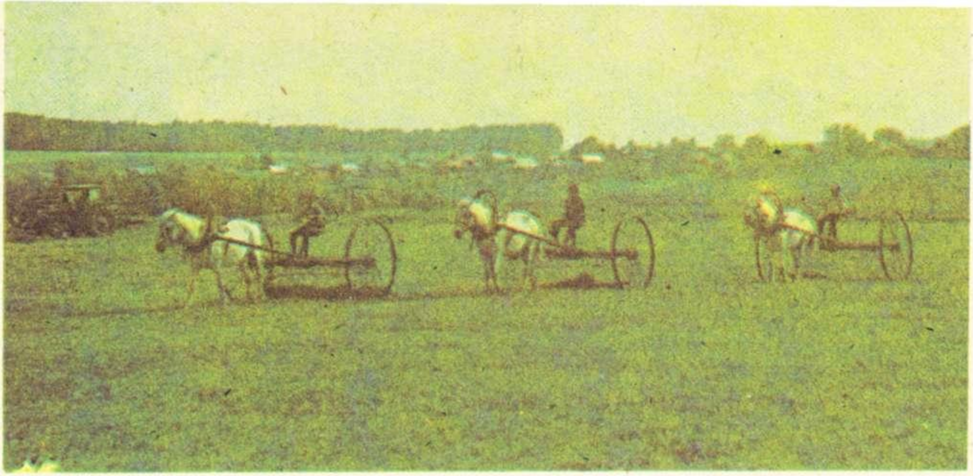

ТУЛ ÇУТĂЛАТЬ.

Çăлтăрсем сӳнеççĕ
ерипен, илемлĕн.
Уйăх шурса çитрĕ
çӳллĕ тӳпере.

Халĕ çĕкленес пек
вашават хĕвелĕ
тухăçа илемлĕн
çулăм ӳкерет.

Улăхра, шăрçа пек,
кĕмĕлĕн-мерченĕн
чăмăртанчĕ сывлăм —
çакăттăм мăя.

Эреветлĕ шăпчăк
уншăн хĕпĕртенĕ,
эх, юрри-çке уççăн
чӳхенсе каять...

И. Ивник.

Пăнчăсем вырăнне кирлĕ саспаллисем çыр. Тупсăмне туп.

? Утса-чупса пынă чух
кĕм.л ç.рĕ тухрĕ .крĕ. (Сывлăм.)

ТАЛĂК.

Эпир пурăнакан Çĕр чăмăр. Ун тавралла — тĕнче уçлăхĕ.

Çĕр хăйĕн тĕнĕлĕ тавра тата Хĕвел тавра çаврăнать.

Çĕр хăйĕн тĕнĕлĕ тавра пĕр талăкра çаврăнса çитет. Çак вăхăтра çĕрпе кун ылмашать. Тĕттĕмленет, каç пулать, тул çутăлать, кун пуçланать.

ВĂХĂТ.

Вăхăта сехетпе виçеççĕ. Сехет çинчи çаврашкана вун икĕ пая пайланă. Кашни пайĕ пĕр сехете пĕлтерет.

Сехетĕн икĕ йĕп. Пĕр йĕппи вăрăм, тепри — кĕске. Кĕске йĕппи сехетсене кăтартать. Вăл майĕпен куçать, талăкра икĕ хут çеç çаврăнать. Вăрăм йĕппи кашни сехетре пĕр çаврăм тăвать.

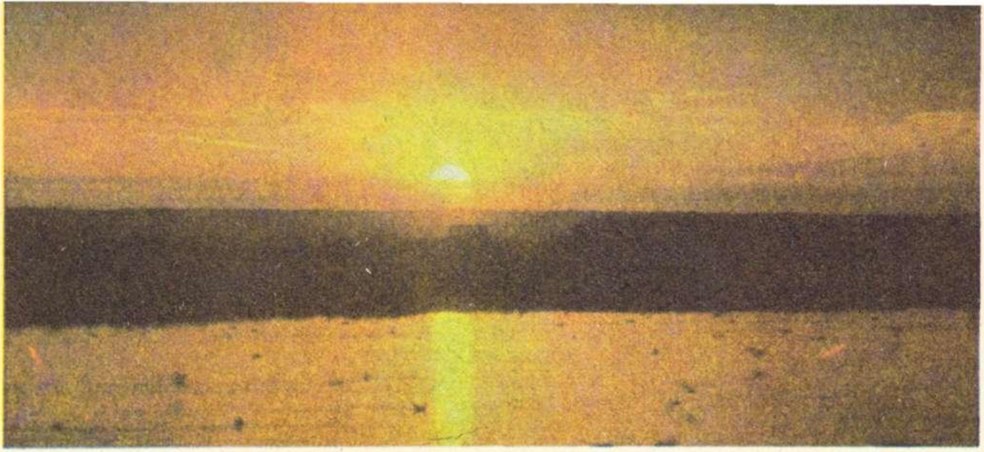

КАÇ ПУЛАТЬ.

Хĕвел каçа сулăнать,
сăрт хыçнелле пытанать,
сулхăнланать сĕм вăрман,
уçă сывлăш палăрать.

Каçхи хĕвел ылтăн пек
йывăç витĕр курăнать,
сарă вĕçен кайăк пек
унăн çути вăй вылять.

Н. Шупуççынни.

Пăнчăсем вырăнне у е ÿ саспалли çыр.

1) .хĕ вăрманта пурăнать.
2) Раман .хă турĕ.
3) Ял çумĕнчи к.лĕ тарăн.
4) Ачасем вăйă-к.лă юратаççĕ.

ХАЛĂХ СĂМАХЛĂХĔНЧЕН.

МУЛКАЧ.

Лапка-лапка юр çăвать,
мулкач сикет, йĕр тăвать.

ШĂШИ ĂÇТА?

— Шăши ăçта?
— Шăтăкра.
— Шăтăкĕ ăçта?
— Шыв тулнă.
— Шывĕ ăçта?
— Вăкăр ĕçсе янă.
— Вăкăрĕ ăçта?
— Кĕтӳре.
— Кĕтĕвĕ ăçта?
— Улăхра.
— Улăхĕ ăçта?
— Йăлăмра.

Пăнчăсем вырăнне кирлĕ саспаллисем лартса çырса ил.

Кĕтӳ улăх... çӳрет. Кĕтӳ... ĕнесемпе пăрусем, сурăхсемпе качакасем пур.

ПӲРНЕ ЮМАХӖ.

— Атьăр, кăвас хурар! — тет пуç пӳрне.
— Çăнăх çук, — тет шĕвĕр пӳрне.
— Кивçен илер! — тет вăта пӳрне.
— Илсен парасси! — тет ятсăр пӳрне.
— Çиес те тарас! — тет кача пӳрне.

ТĂРИ ЮРРИ.

Тăр-тăри, тăр-тăри,
ирпе ирех тăтăр-и,
пăри пĕрчи акрăр-и,
пăри пăтти çакрăр-и,
сарă çуне сапрăр-и,
çиме мана лартрăр-и?

Предложенисем йĕркеле.

Нина	карап	савалать
Шура	кĕнеке	ӳкерет
Раман	хăма	вулать

КУРАКПА ЧĔППИСЕМ.

Курак калать тет:
— Ах, чĕппĕмсем, хура пулсан та хамăнах.

ÇЕРÇИ.

Çерçи шыва кӗрсе тухсан тӑмаланнӑ та хӑй мӗлки çине пӑхса:

— Ах анчах, çут тӗнчере манран пысӑк кайӑк пур-ши? — тесе тӗлӗнет тет.

ВӐРӐМ ТУНА.

Вӑрӑм туна шӑрӑх çанталӑкра мухтанать тет:

— Вӑрмантан уя тухса вӗçӗттӗм те, пӗр пӑт çӑвӑм шӑранасран хӑратӑп, — тесе калать тет.

КАШКӐРА АН ШАН.

Тилӗ мулкача юлташа чӗнчӗ тет. Тытӑнчӗç тет иккӗшӗ вутӑ касма. Ӗçленӗ чух мулкач ӑнсӑртран урине хуçрӗ тет. Вӑрман тухтӑрӗ кашкӑр пулнӑран тилӗ мулкача ун патне леçсе хӑварчӗ тет. Тепререн тилли кашкӑр патне пычӗ тет те:

— Мулкача сыватрӑн-и, ӗнтӗ киле илсе каясчӗ, — тесе калать тет.

— Тахçанах сыватрӑм, тирне илсе кайма пултаратӑн, — терӗ тет кашкӑр. Мулкач тирне тухса пачӗ тет.

ӲСĔР ÇЕРÇИ.

Çерçи хăнара пулнă тет. Ĕçнĕ тет те ӳсĕрĕлнĕ тет. Ӳкнĕ те тапкаланса выртать тет çакскер.

— Тапăп та пĕтĕм пĕлĕте çурса пăрахăп! — тесе çухăрашать тет хăй.

СУРĂХ, СЫСНА ТАТА УПА.

Сурăх хăй çăмне каснă чух:

— Каллех хуçана куланай тӳлетĕп, — тесе калать тет.

Пахчана кĕнĕ сысна, хăйне хытă хĕнесе ярсассăн:

— Пахча хуçисем ыран пахчана иртерех килме хушса хĕнерĕç пулмалла, — тесе шутлать тет.

Шăтăкра выртакан упа хĕл варрине çитсен тепĕр айккине çаврăнса:

— Ах, çур çĕр çитрĕ пуль, — тесе калать тет.

Предложенисене улăштарса çыр.

Т ĕ с л ĕ х. Ача кĕнеке вулать. — Ачасем кĕнеке вулаççĕ. Упа хĕлле шăтăкра çывăрать. Вăл шăтăкран çуркунне тухать.

КАМ МĔНЕ ХАПСĂННĂ.

Пĕр çыннăн виçĕ ывăл пулнă. Ашшĕ вилес умĕн ачисене хăй патне чĕнтерет те çапла ыйтать:

— Кама мĕн кирлĕ: ăс кирлĕ-и е укçа кирлĕ-и?

Аслисем иккĕн ашшĕнчен нумайрах укçа пама ыйтаççĕ. Чи кĕçĕнни ăс ыйтса илет.

Ашшĕ вилсен çаксем уйрăмшар пурăнма пуçлаççĕ. Укçа илсе юлнисем ăспа пурăнма пĕлмесĕр мĕн пур укçине салатса пĕтереççĕ те çука юлаççĕ.

Ăс ыйтса илнĕ ывăлĕ ăспа пурăнса халĕ те пулин аван пурăнать тет.

Пăнчăсем вырăнне кирлĕ саспаллисем лартса çыр.

Аслă ывăлĕсем укçана, мула хапсăннă. Кĕçĕнни мула хапсăн... . Аслисем ашшĕнчен укçа пама ыйтнă. Кĕçĕн ывăлĕ укçа ыйт... , ăс пама ыйтнă.

Ваттисен сăмахĕ.

Вĕреннине (ăса) йăтса çӳреме кутамкка кирлĕ мар.

ÇĔВĔÇ.

Пурăннă тет ĕлĕк-авал Йăван мучипе карчăкĕ. Вĕсен виçĕ хĕр ӳснĕ тет. Виççĕшĕ те сăнĕпе питĕ чипер пулнă, анчах ĕçлеме юратман.

Пĕррехинче çаксем аслă хĕрĕ валли кĕрĕк çĕлетме çĕвĕçе кĕртнĕ. Тепĕр кунне ирпе аслă хĕрĕ урай шăлчĕ тет те çӳпне кĕтесе пухса хучĕ тет. Кăнтăрла вăталăх хĕрĕ урай шăлчĕ тет. Çӳппине амăшĕ тухса тăкасса шанса вăл та кĕтесех тултарчĕ тет. Касхине кĕçĕн хĕрĕ те çӳппе каллех çавăнтах купаларĕ тет.

Çакна кĕрĕк çĕлекен çĕвĕç сăнаса ларчĕ тет. Каçхине аслă хĕрĕ апат пĕçернĕ чух тăвар яма тăчĕ тет. Хайхи çĕвĕç унран пĕр ывăç тăвар ыйтса илчĕ тет те кĕтесри çӳп купи çине сапма тапратрĕ тет.

— Мĕншĕн çӳп çине тăвар сапатăн? — ыйтрĕ тет хĕр çĕвĕçрен хытă тĕлĕнсе.

— Тăварламасан çĕрет вăл! — хуравларĕ тет çĕвĕç кулса.

Виçĕ хĕр вăтаннипе хăмач пекех хĕрелсе кайрĕç тет. Сиксе тăчĕç те кĕтесри çӳппе çĕр хутах тасатрĕç тет. Çавăнтан кайран виç кунта пĕрре урай çума тытăнчĕç тет.

АСЛĂ ЫВĂЛ.

(Пăлхар халăх юмахĕ.)

Пĕррехинче ашшĕ хăйĕн ывăлĕсене çапла каланă:

— Ыран аннĕр кукăль пĕçересшĕн. Кам çийĕ? — тенĕ.

— Эпĕ! — кăшкăрса янă пĕр ывăлĕ.

— Кĕçех сысна пусатпăр. Ăна кам çийĕ?

— Эпĕ! — кăшкăрса янă çав ывăлех.

— Хур пусăпăр. Ăна кам çийĕ?

— Эпĕ, эпĕ! — кăшкăрнă çавскерех.

— Ыран хире сухана тухăпăр. Кам суха тăвĕ?

— Ялан эпĕ те эпĕ. Ан тив, ыттисем те мĕн те пулин туччăр, — тенĕ юлашкинчен вăлах.

? Ĕçрен пăрăнма тăрăшаканран тăрăхласа кулакан юмахсем эсĕ урăх пĕлетĕн-и? Каласа пар.

Ваттисен сăмахĕ.

Ырă ут пуласси тихаран паллă. Ырă çын пуласси ачаран паллă.

КУШАК АҪИПЕ ҪЕРҪИ.

Пĕррехинче кушак аҫи хĕвел питтинче ăшăнса выртнă. Хайхискер ăшă та тутă пурнăҫпа киленсе куҫĕсене хупса мăрлатнă. Сасартăк вăл юнашарах такам сассине илтет: «Чĕвик! Чĕвик!»

Куҫне уҫать те курать: валашка хĕрринче ҫерҫи ларать иккен. Темĕн сăхать вăл.

Кушак аҫи шартах сикнĕ. Вăл шăртне вирелле тăратнă.

Ҫерҫи валашка тăрăх сиккелесе ҫывăхах пырать. Кушак аҫи чалт! ҫеҫ сикет те ҫерҫие ярса тытать.

Анчах ҫерҫийĕ ватăскер пулнă. Ватă ҫерҫие хывăхпа улталаймăн!

— Чим! Чим! — тет вăл.— Эсĕ мана ҫиесҫе ҫийĕн те, анчах аса ил-ха. Паян, ҫывăрса тăрсан, пит ҫурăн-и? Эсĕ куҫусене те та-

сатман-ҫке. Ăслă та ырă ҫынсем ирхине, ҫывăрса тăрсан, пит ҫăваҫҫĕ, вара тин ĕҫе пикенеҫҫĕ.

— Чăнах та, пит ҫăваймарăм! — аса илнĕ хайхи кушак аҫи.

Вăл чĕрнисене пытарать те ҫерҫие вĕ-ҫертсе ярать. Унтан ҫăвăнма пикенет. Урине чĕлхипе йĕпете-йĕпете питне-куҫне сă-тăркалать. Ҫерҫи пăхрĕ-пăхрĕ те пăрр! ту-рĕ тет.

Ҫав вăхăтранпа кушак аҫи апат умĕн мар, апат хыҫҫăн питне ҫăвать тет. Ăна кура ыт-ти кушаксем те апатлансан тин ҫăванаҫҫĕ.

Предложенисем йĕркелесе ҫыр.

1) кушак, тытма, шăши, юрататать.
2) ҫиет, вăл, те, сĕт.
3) ҫăвать, хыҫҫăн, ҫинĕ, кушак, питне.

ХРЕСЧЕНПЕ УПА.

(Белорус халăх юмахĕ.)

Пĕр хресчен вăрмана вутта каять. Ĕçлесе ывăнсан тунката çине канма ларать. Кĕтмен çĕртен ун патне упа тухать.

— Эй, этем,— мĕкĕрсе ярать упа,— атя иксĕмĕр тытăçса пăхар.

Пăхать хресчен упа çине. Ытла та пысăк-скер вăл — ăçтан çыхланăн унпа.

— Тăхта, малтан санăн вăйна тĕрĕслесе пăхар,— тет ăна хресчен.

Вăл пуртă илет те тункатана варринчен çурать. Унта савăл çапса лартать:

— Çак тункатана тяппупа туртса çур. Вара эсĕ чăнах вăйли курăнĕ.

Упи нимĕн шутламасăрах тяппине хушăка чиксе ярать. Хресчен савăла çапать те кăла-

рать. Тунката ҫавӑнтах упа тяппине хӗстерсе хурать. Мӗкӗрсех ярать упа.

— Ну, мӗнле, кӗрешес шухӑш пур-и? — кулать хресчен.

— Ҫук, — тет упа, — ҫыхланмастӑп.

— Ҫапла ҫав. Вӑйпа ҫеҫ мар, ӑспа та ҫӗнтерме пулать. Ҫакна ялан асра тыт, — тет хресчен.

Хирӗҫле пӗлтерӗшлӗ сӑмахсене туп.

пысӑк	тӗттӗм	кахал	хӑюллӑ
хӑравҫӑ	ӗҫчен	ҫутӑ	пӗчӗк

Предложенисем йӗркелесе ҫыр.

Хураҫка —	чӗпсене сыхлать.
Марине	шӑши тытать.
кушак	ӑслӑ йытӑ.

ИКĔ ШАПА.

(Испан халăх юмахĕ.)

Икĕ шапа ăнсăртран хăйма чӳлмекне кĕрсе ӳкнĕ. Вĕсенчен пĕри çемçешкерех те шиклĕрех пулнă. Вăл кăштах ишкеленĕ те:

— Манран пур пĕрех ишсе тухасси пулмасть,— тенĕ.— Мĕскер пустуй тапаçланас! Путас та вилес!

Путнă вара вăл.

— Çук,— тенĕ тепри,— путма эпĕ кирек хăçан та ĕлкĕрĕп. Ишем вăй пĕтсе çитиччен...

Нумай иртнĕ-и вăхăт, сахал-и. Мĕн ку? Шапа хăй айĕнче хăйма мар, temĕнле хытă япала пуррине туйнă. Пăхнă та хăй çу чăмăркки çинче ларнине курах кайнă.

Ише-ише шапа хăех çу ӳкернĕ иккен! Çакă çăлса хăварнă та ăна.

Предложенисем йӗркелесе ҫыр.

1) Павлуш, вулать, юмах.
2) Шура, кӑмпана, кайнӑ, Машӑпа.
3) парать, Нина, апат, чӑхсене.

УЛИНЕ ТӖЛӖНЕТ.

Пӗррехинче пиллӗкри Улине ашшӗпе пӗрле вырӑс ялне кайнӑ. Урамра пӗчӗк ачасем вылянӑ. Вӗсем хӗрсе кайсах тем ҫинчен калаҫнӑ.

Улине шалт тӗлӗннӗ.

— Атте, пӑх-ха, хӑйсем пӗчӗк ҫеҫ, вырӑсла епле лайӑх пӗлеҫҫӗ. Манӑн та ҫапла вӗренесчӗ.

Инҫех те мар колхозӑн ӗне ферми пулнӑ.

Улине ӗнесем макӑрнине илтнӗ те:

— Ӗнисем чӑвашлах макӑраҫҫӗ тата,— тенӗ.

М. Сакмаров.

УТӐРА.

Колхозниксем утӑ ҫулма тухрӗҫ. Пӗчӗк Илемпи те вӗсемпех. Аслисем ҫулаҫҫӗ. Илемпи паккус салатать.

Кӑнтӑрла тӗлне самаях ывӑнчӗ Илемпи. Хӗвелӗ тата! Мӗншӗн ҫав териех ҫунтарать-ши?

— Хӗвел ури вӑрӑмланнӑ,— сӑмах хушрӗ кукашшӗ.— Илемпи ҫине пусма пуҫларӗ авӑ.

— Пусрӗ пуль ҫав,— терӗ кукамӑшӗ те.

— Мӗнле хӗвел ури?— тӗлӗнет хӗр ача.— Ӑҫтарах вӑл? Тӳпе сенкер те тӑрӑ. Нимӗн ури те курӑнмасть.

— Ларса кан, мӑнукӑм,— терӗ кукашшӗ.— Ӑшӑрхарӑн, ывӑнтӑн пулӗ.

Ю. Смирнова.

ÇУЛЛАХИ ÇУМĂР.

Шăпăр-шăпăр çумăр çуса
çĕр кăкăрне шăварать.
Йывăç-курăк хавасланса
хăвăрт пĕве ярăнать.

Куштăрканӑ çамрăк вăрман
ластăртатса силленет.
Улăх тăрăх ешĕл çаран
чечексемпе витĕнет.

Ç. Элкер.

ББК 83.3 Чув я 72
А 72

Учебное издание

Тамара Васильевна Артемьева
Михаил Константинович Волков
Леонид Павлович Сергеев

ЧУВАШСКИЙ БУКВАРЬ

Издание восьмое

Под общей редакцией кандидата педагогических наук **М. К. Волкова**

Редактор **Р. И. Крысина**
Художник **В. А. Смирнов**
Художественный редактор **Г. С. Самсонова**
Технический редактор **В. П. Окина**
Корректор **Н. П. Печникова**

ИБ 2709

Сдано в набор 10.02.92. Подписано к печати 07.04.93. Формат $70 \times 90^1/_{16}$. Бумага офсетная № 2. Гарнитура букварная. Печать офсетная. Усл. печ. л. 9.95+0,29 форз. Усл. кр.-отт. 41,54. Учетно-изд. л. 10,01+0,46 форз. Тираж 27000 экз. Заказ № 359. Изд. № 1. Цена «С» 37

Чувашское книжное издательство, 428000, Чебоксары, пр. Ленина, 4.
Типография № 1 Государственного комитета Чувашской Республики по печати и информации, 428019, Чебоксары, пр. Ивана Яковлева, 15.

А $\frac{4306020200-37}{\text{М } 136(03)-93}$ 1—93

ISBN 5-7670-0665-2

© Чăваш кĕнеке издательстви, 1993

Аа Ăă Бб Вв
Ĕĕ Жж Зз
Мм Нн Оо Пп
Уу Ӳӳ Фф
Щщ ъ Ыы ь

Новая цена 50 р. — к.

ЧӐВАШ КӖНЕКЕ ИЗДАТЕЛЬСТВИ